

ПАЦИФІК ДИДІЧ,
ЧБМ.Київ

ПОКЛИКАНИЙ З
ПІДЛЯШСЯ
БЛАЖЕННИЙ ГОНОРАТ
КОЗЬМІНСЬКИЙ,
КАПУЦИН (1829-1916)

ORZEŁ BIAŁY

ПАЦИФІК ДИДИЧ, ЧБМ.Кап.

ПОКЛИКАНИЙ З
ПІДЛЯШШЯ
*БЛАЖЕННИЙ ГОНОРАТ
КОЗЬМІНСЬКИЙ,
КАПУЦИН (1829-1916)*

AQUILA BIANCA [1993, Rzym]

Miejska Biblioteka Publiczna
Biała Podlaska

XV. B
REGIONALIA

271(438): 929 (438) "18/19" A/2

A/2: Koz'min'ski Monast.

XV B. 1 510

67.

За дозволом Церковної Влади

Ілюстрації походять із збірок: Інститути о. Гонората у Варшаві,

о. Гонорія Станіслава Лісовського ЧБМ.Кап., п. Ришарда Жепець-

кого, і власних — автора тексту.

Переклад з польської мови
— Наталія Николин

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

«Колись була в людей віра, містично визначена у кожному вступі до історії, що Батьківщина лежить в центрі світу — тому що в первісних часах Батьківщини не мали границь, але були осередками — (...) звідси й сьогодні Батьківщина є природним центром світу (...). Бо Батьківщина — Земляки — це та моральна спільнота, без якої нема навіть партій; без якої партії є немов банди або полемічні кочовики, вогнем яких є незгода, а дійсністю дим слів (...). Народ складається не тільки з того, що відрізняє його від інших, але і з того, що його з іншими лучить».

Кипріян Каміл Норвід.

«Кожний стан суспільства має відповідний для себе чин, інший селяни і хлібороби, інший міщани й ремісники, інший сільські дівчата, інший мешканці міста, інший люди з освітою і вчителі, інший продавці в магазинах, інший робітниця у фабриках, ще інший обслуга в гостинницях і крамницях, інший працівники лікарень і ще інший ті, що по домах обслуговують хворих. І все це влаштоване таким чином, щоб відповідало потребам наших часів. Якщо Церква поблагословить цю справу, то вона повинна поширитись по всьому світі».

Прокіп Лещинський, ЧБМ.Кап.

*«Господь, посилаючи нас на цей світ, щоб ми за-
служили собі життя вічне, призначає кожному якесь
місце, що відноситься до святого служіння Йому;
якусь особливу, визначну ціль, яка є нашим покли-
канням. І щаслива та душа, яка знайде його,
зрозуміє і сповнить. Бо тоді тільки зуміє належно
використати всі прикмети і дари, які дані їй голов-
но на те, щоб сповнила своє покликання, і тоді тіль-
ки вона дійде до межі досконалості, яку Господь для
неї перед віками призначив».*

Бл. Гонорат Козьмінський, ЧБМ.Кап.

*«Інші справи знаю завдяки інформації Конгре-
гації до Справ Святих, цю ж знаю особисто. Отець
Гонорат є великою постаттю. Треба, щоб його піз-
нала уся Церква».*

Іван Павло II, Папа.

З ІСТОРІЇ ПІДЛЯШШЯ

У містечку Білій — тоді званій Княжою, а тепер Підляською — 16 листопада 1829 року прийшов на світ Блаженний Гонорат Козьмінський, капуцин. Це перший Блаженний, народжений на Підляшші, а якщо так, то варто, мабуть, на вступі запитатись: де знаходиться і чим відрізняється цей регіон, з такою своєрідною назвою?

Спершу треба зазначити, що Підляшшя належить до, відносно, мало відомих частин Польщі. Склалось на це багато причин, але найважливіша це та, що воно є проміжною територією. Це означає, що завжди воно було окраїною, перехідною територією, неначе помостом. Підляшшя не мало політичної окремішності, не було удільним князівством, хоч між численними титулами польських королів було теж звання «князя підляського».

Підляшшя не було навіть окремим воєводством. Була, щоправда, адміністративна одиниця, що звалась «Підляським воєводством» і була зв'язана з Дрогичином, але вона відносилась тільки до певної частини Підляшшя. Але, так склалось, що те, що є, може, головною причиною маловідомості Підляшшя — його «пограничність», його «проміжність», його характер «помосту» — творить одночасно його специфіку так географічну, історично-політичну, культурну як і релігійну. Почнемо від географії і етнографії.

1. Підляшшя охоплює територію розположену на північ від Люблина, на схід від Варшави, на південь від Су-

Інтер'єр костела Братів Менших Капуцинів у Білій Підляській

Монастир Братів Менших Капуцинів у Білій Підляській

валк і Ломжі, на захід від Волковиська і Бреста. Ріка Буг спершу відмежовує Підляшшя від Білорусії, а потім, починаючи від Немирова, розділяє його на північну і південну частину. Підляшшя — це рівнина, має декілька озер і є повне зелені, бо не дивлячись на екологічні катастрофи тут збереглося багато лісів, які увінчує Біловезька Пуща. Земля на Підляшші не є врожайна, тому населення крім хліборобства мусило займатись мисливством і тваринництвом. Багато підляшуків, використовуючи Буг як водний шлях, і Королівський Канал, який з'єднував Вислу з Дніпром, займались сплавом лісу. З корисних копалин виявлено на Підляшші тільки родовища білої крейди. Отже мешканцям цієї землі приходилось жити у важких умовах.

2. А ким були ці мешканці? Населення Підляшшя ти-

пове для пограничного регіону. Воно завжди було окраїною і для поляків, і для українців, і для литовців. Різні племена приходили туди і відходили, але завжди хтось залишався й оселявся назавжди. Поміж сусідніми народами підлящуки жили власним життям, і подібним до сусідів і зовсім іншим, що вкінці привело до того, що сформувався окремий тип підлящука, з власними традиціями, власною мовою і з великим прив'язанням до рідної землі.

Родоводи окремих людей з Підляшшя бувають дуже заплутані і ведуть у різноманітні сторони. Жили тут колись давно і караїми і татари, а по маленьких містечках спокійно проживали родини жидів. Але основну частину цієї мозаїки складають: українці, поляки, білоруси й литовці. І треба додати, що в цій багатонаціональній Речі Посполитій, відкритій на всяку різноманітність, ці люди були глибоко прив'язані до її ідеалів. Для усіх мешканців Підляшшя були і є два пункти, які визначають їх автентичність: підляська земля — батьківщина і зв'язок з Польщею, до якої належали політично, як до держави.

Саму назву Підляшшя пояснюють по-різному. Одні виводять її від великої кількості лісів: під-лісами; інші від політичної приналежності до ляхів, лехитів: під-ляхами, на відміну від Полісся, яке не завжди було під їхнім володінням.

3. Таким чином від географії і етнографії ми перейшли до історії Підляшшя. На протязі цього тисячоліття Підляшшя майже постійно, за винятком міжвоєнного двадцятиліття, було територією проміжною. Південне Підляшшя за часів перших П'ястів входило у склад держави полян і творило її північно-східний рубіж. Потім попало у неподільне володіння ядвінгів, племені з родини балтів; а потім південна його частина знову ввійшла у володіння П'ястів. Нова зміна наступила в XIV ст., ко-

ли майже ціле Підляшшя приєднано до Великого Князівства Литовського. І так вже залишилось аж до моменту заключення Люблинської Унії. Від тої пори силою постанов Унії південне Підляшшя віддано Короні Польській. Північно-східна його частина залишилась далі в межах Великого Литовського Князівства. Третій поділ Польщі привів до символічного, по-просту, розшматування Підляшшя на три частини, а границі трьох окупаційних зон збігались над Бугом під Немировом. Ще одну зміну у «пограничній» ситуації Підляшшя завів після наполеонських війн Віденський Конгрес. Згідно з його ухвалами північно-східну частину Підляшшя включено у Російську імперію, південне Підляшшя залишилось у польському Королівстві, названому Конгресовим. Після першої світової війни становище Підляшшя змінилось радикально: всі його частини були включені у Польську державу і в наслідок нових державних границь Підляшшя стратило свою «окраїнність» і наблизилось до центра Польщі. У 1939 році знову було поділене на дві частини. Після упадку гітлерівської Німеччини було ще раз включене у Польську Народну Республіку і наново стало пограниччям і проміжним краєм. І так триває до сьогодні.

Мінлива доля Підляшшя не змінила ніколи патріотизму його мешканців. Можна сказати, навпаки, що саме така доля закріплювала і поглиблювала почуття патріотизму. Докази цього численні, вони виступають з особливою силою у моментах історично грізних. І так, в часі шведської окупації, коли решта частин Польщі так легко піддавалась наїзникові, на Підляшші створено конфедерацію до боротьби з узурпатором. На протязі цілого XIX ст. тут велась боротьба в часі народних повстань. Тут буйно поширився партизанський рух у літах німецької окупації. А крім того земля Підляшшя рясно полита кров'ю героїських мучеників, греко-католиків, яких за

Народне мистецтво на Підляшші

унію переслідував царизм. Ця остання згадка спрямовує нашу увагу до історії християнства на Підляшші.

4. Християнство проникало на Підляшшя з різних сторін. Мабуть, був тут св. Бруно з Кверфурту; у своєму пам'ятнику до Прусів проходив туди св. Яцко Одровонж. Пограничність Підляшшя проявилась також і в тому, що християнство доходило сюди у двох різних обрядових видах (хоч у рамках не розбитої ще єдності Церкви), бо частинно прийшло після охрещення Мешка I і частинно після охрещення князя Київського Володимира Великого. На інтенсифікацію християнізації Підляшшя великий вплив мало встановлення архієпископату в Лукові, який підлягав Краківській дієцезії; а поява православ'я, після розпаду церковної єдності, — обумовлена була сильним у цьому районі російським впливом. Добровільне віднов-

Будинок гімназії ім. Й.І. Крашевського в Білій Підляській (давніше: Академії, а потім Повітової Школи)

Вежа з давнього замку Радивилів у Білій Підляській

лення церковної єдності завдяки Берестейській Унії привело до зникну православія на Підляшші на довгий час.

На Підляшші не було релігійних конфліктів. Життя протікало у згоді. Мученики вмирали деінде: на Вітебщині гине св. Йосафат Кунцевич, якого мощі після кількох років скитання спічнуть урешті під куполом храму св. Петра у Римі. На Поліссі гине св. Андрій Боболя.

Але надійшов час поділів Польщі. Найбільш трагічна доля припадає тоді підляським греко-католикам, уніатам. Вже в 1838 р. на північно-східній території Підляшшя, яку включено до Російської імперії, почалося насильне приєднання греко-католиків до православія. Південне Підляшшя, яке входило у склад Конгресового Королівства, дещо довше користало з певних релігійних свобод. Там збереглася одинока в Королівстві греко-католицька дієцезія, що звалася Холмсько-Підляською. Але з 1874 р. почались і в цьому регіоні жорстокі переслідування греко-католиків. Були випадки, коли російські солдати вимордовували мешканців цілих сіл, як це було в Пратуліні, Полубичах і Дрелеві. Греко-католики з подивугідною відвагою боронили своєї єдності з Апостольською столицею.

А коли в 1905 р. розійшлася вістка про т.зв. толеранційний указ, багато греко-католиків, силою приєднаних до православія, скористали з нагоди і повернулись до єдності з Римом, переходячи однак на обряд римокатолицький, латинський, що перед тим було їм заборонено.

З латинниками було інакше. Вони мали свій архидієцезіальний центр в Лукові. А з часом, коли повсталася дієцезія в Луцьку, майже усе Підляшшя було до неї прилучене. Луцькі єпископи з часу перед поділами Польщі, бажаючи урядувати ближче до столиці держави, найчастіше перебували

в Янові, що колись звався Єпископським, а тепер Підляським. Адміністрація цих земель після поділів Польщі підлягала різним змінам.

І так: північно-східна частина Підляшшя, яка деякий час входила до Вігерської дієцезії, перейшла до Вільнюської дієцезії; північно-західна частина попала в район Плоцької і Вігерської дієцезії, а після Віденського Конгресу опинилася в межах дієцезії Сейненської і Плоцької. А та частина Підляшшя, що лежить на полудне і захід від Бугу, дістала власну дієцезію, яку назвали Підляською або Янівською. Після Січневого Повстання цю дієцезію знесено, а останній її єпископ — о. Веньямин Шиманський, капуцин вмер на вигнанні. Після першої світової війни Підляська дієцезія відродилася, але у зв'язку з перенесенням єпископської столиці з Янова до Седлец, її названо Седлецькою або Підляською.

Папським рішенням із 1925 року північно-східне Підляшшя увійшло в склад Пинської дієцезії; північе — до архидієцезії Вільнюської, а невеличка північно-західна частинка — до дієцезії Ломжинської. І так це триває до сьогоднішнього дня по відношенні до Латинської Церкви і її вірних.

5. Але Підляшшя і далі залишилось регіоном багатьох релігій, обрядів, культур і народів. У північно-східній частині Підляшшя живе багато православних, які мають два монастирі (жіночий і чоловічий). На Підляшші врятувалась єдина територіяльна греко-католицька (уніятська) парохія у Костомолотах. Можна тут зустріти громади караїмів, а про татар свідчить цвинтар в Студзенці. Жиди, з якими остання світова війна обійшлась найжорстокіше, мають на Підляшші два мавзолеї: у Треблінці і в Собіборі.

6. Різні бувають внески у культуру: це і розвиток науки і мистецтва; створювання нових творів і догляд за дав-

Мучеництво уніятів у Пратуліні

німи; це передавання з покоління в покоління культури співжиття і культури звичаїв; це пієтизм для цінних традицій і новаторство думки. Усі ці роди внесків у культуру не чужі людям Підляшшя: бо ж саме тут повстав ще у XVII ст. вищий навчальний заклад, який звався Академією в Білій. Звідти походять і в тій атмосфері зросли два великі польські письменники: Й.І. Крашевський і Г. Сенкевич, які мали рідкісний серед письменників привілей формування сумління і умів суспільства перекиданням мостів між шляхетською Польщею, яка відходила у минуле з усі-

Монастир Братів Менших Капуцинів, східного обряду у Любешові

ма її лицарськими зразками і майбутньою Польщею, яка тільки народжувалась.

Але є ще й інший рід культурного внеску, і він такий же важливий, як попередній; а в переломних моментах життя народів навіть важливіший від першого. Це внесок жертвенної боротьби за найвищі вартості, такі як віра і воля. Це внесок пролитої крові в їх обороні. На Підляшші це був мученицький внесок греко-католиків; внесок воїнів, які боролись за незалежність Польщі і внесок крові жидів, замучених тоталітарним поганством; це внесок багатьох відомих і невідомих людей із давніх і ближчих нам часів.

Підляшшя має два виразні обличчя: радо стає помостом, відкритим домом для всіх і радо ділиться з іншими своєю кров'ю. І це друге його обличчя — це його особлива прикмета, яка його прославила.

РОДИНА І ДІМ КОЗЬМІНСЬКИХ

Родина Козьмінських жила на Підляшші з давен-давна, і з покоління в покоління належала до корінних мешканців цього краю. Їхнє родинне гніздо було в Остромучині. Дідо Блаженного був греко-католицьким священиком, парохом і деканом у Хлопкові біля Лосиць. Був одруженим і мав родину, як це практикується, згідно з церковним правом, майже у всіх східних обрядах Католицької Церкви. О. Леон Козьмінський, який уважно слідкував за діями Росії супроти унії, постановив оберігати своїх дітей перед насильним «навертанням» на православ'я. Для нього незвичайно важливою була єдність з Апостольським Престолом.

Його син Степан, одержавши відповідну підготовку, виконував функції повітового будівничого в Білій Підляській. Він користувався великою пошаною у всіх громадян. Відносно швидко йому вмирає перша дружина і він одружується вдруге з дівчиною двадцять літ молодшою від себе. Вона звалась Олександра Каль і була вихованницею родини Дембчинських з Острова Люблинського, з якими приїжджала в околиці Білої, особливо до Воронця і Гульшева, щоб молитись перед іконою св. Антонія, яку там дуже почитали.

І саме під час одної з тих поїздок наступило знайомство між молодими і потім одруження. Друга дитина з цього подружжя — це майбутній о. Гонорат, народжений 16 листопада 1829 року. До хресту його тримали дві пари хресних батьків; одним з них був о. Вартоломей Рад-

зішевський, парох і канонік з Білої, майбутній адміністратор Підляської дієцезії. Хлопчик отримує на св. Хрищенні чотири імена: Флорентин, Вацлав, Іван і Степан. Вдома кликали його другим іменем і загально відомим був як Вацлав.

Часи на Підляшші були завжди важкі, а тоді стали ще важчі, ніж звичайно. Вибухнуло Листопадове Повстання, в якому гинуть два сини Степана Козьмінського з першого подружжя. Після поразки повстання настає період посиленої русифікації також і на території Конгресового Королівства. І саме в такій атмосфері і серед таких труднощів юний Вацлав починає навчання.

Дуже рано, бо маючи заледве вісім років, він переходить до повітової, тобто середньої школи. Але він не закінчив гімназії в Білій, яка була єдиним слідом по місцевій Академії, закритій після третього поділу Польщі, і яка мала добру славу (вчився в ній і Крашевський).

З невияснених причин батько Вацлава вирішує покинути Білу Підляську і Підляшшя, не дивлячись на всі ті зв'язки, які від поколінь з'єднували його рід із тою землею. Може втікав з родиною перед щораз більшою русифікацією? А може на те рішення мав певний вплив конфлікт, який заіснував між монастирем Павлінів в Лісній Підляській і повітовим урядом, в якому саме працював Степан Козьмінський?

Могли бути теж інші причини. У кожному разі наслідок був такий, що Козьмінські переїхали до Влоцлавка, де Степан одержав ідентичну посаду, стаючи будівничим Куявського повіту. А тому, що в Влоцлавку не було гімназії, хлопців — Вацлава і його старшого брата — віддали до школи у Плоцьку. Брати замешкали на квартирі в родини Леманських. Там Вацлав подружився з сином Леманських Казимиром, який був юнаком релігійно байдужим, і, мабуть, саме тому у Вацлава починаються кло-

Олександра Козьмінська

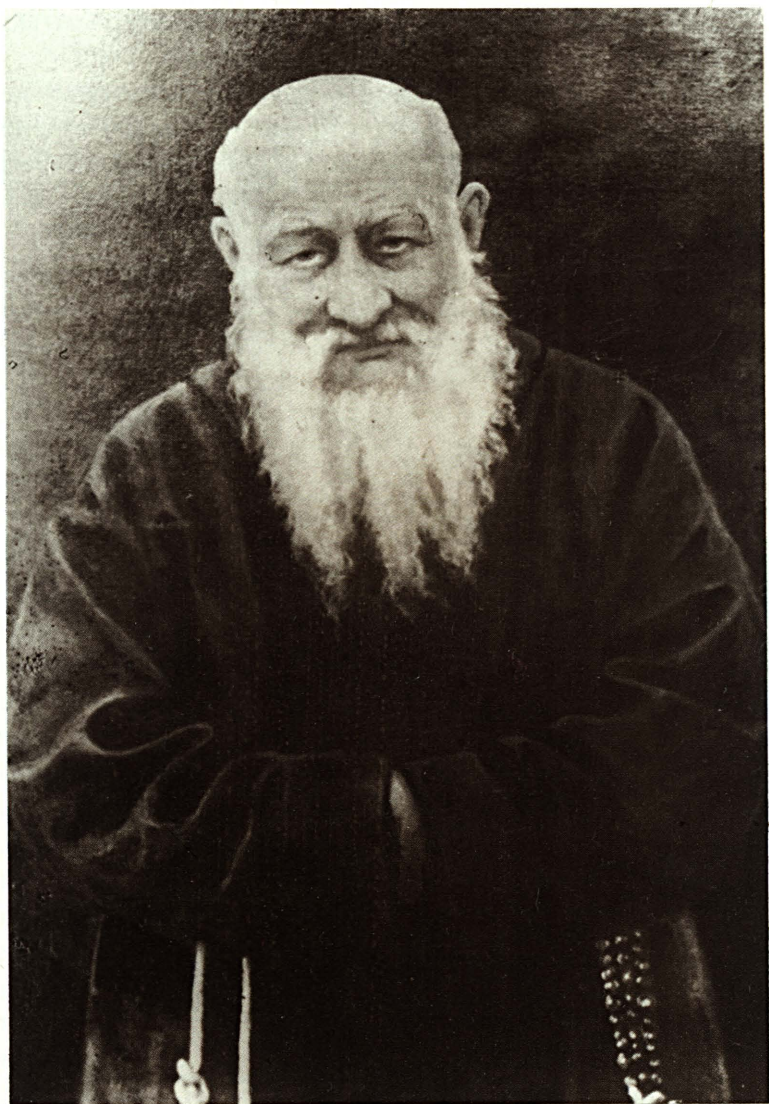
Вацлав Козьмінський

поти з вірою. Але з наукою жодних труднощів не було, і Вацлав закінчує гімназію у дуже молодому віці, вже в 1844 році, маючи п'ятнадцять років.

На студії переноситься до Варшави і поступає до новоствореного Художнього інституту. Вацлав хоче, як батько, стати будівничим. І все йшло добре аж до дня 2 вересня 1845 року, коли життя завдає йому перший удар — нагло вмирає батько. Молода вдова, залишившись із чвіркою неповнолітніх дітей, не заломилась і, користаючи з допомоги родини, підняла відважне рішення: Вацлав повинен продовжувати навчання. Але приходить другий удар: декілька місяців після смерті батька, 23 квітня 1846 року Вацлава арештують і поміщають у Варшавську Цитаделю. Ці два удари падають на нього, коли йому ще не виповнилось сімнадцять років.

До сьогодні не надто відомо, чим керувалась царська «охранка», арештуючи Вацлава. Мабуть, ішов тоді Європою потужний подув Весни Народів, а в Польщі заносилось на повстання. Але чим міг бути мотивований сам факт арешту? Чи не було зв'язане з тим, що Вацлав був знайомий із Карлом Рупрехтом, що походив з Білої і був заангажований у підпільній боротьбі? Чи може це мало якийсь зв'язок з невдалим нападом повстанчої групи Пантелеона Потоцького на Седльце. Справа ця досі не висвітлена.

Але зате у цій події ясно проглядається причина глибокої внутрішньої переміни молодого хлопця. Бо ж зважмо: сама тюремна відізолюваність сприяє роздумам, сприяє продумуванню справ віри й невіри так, як рідко які реколекції. І ще зважмо таке: глибока психічна депресія, в яку попав Вацлав у тюремній камері, дозволила йому, — що трапляється тільки вражливим одиницям, — відбитись від психічного дна і перейти на вищий ступінь психічної інтеграції. Переломний момент настав під час

О. Гонорат Козьмінський

О. Прокіп Лецинський і бл. Гонорат

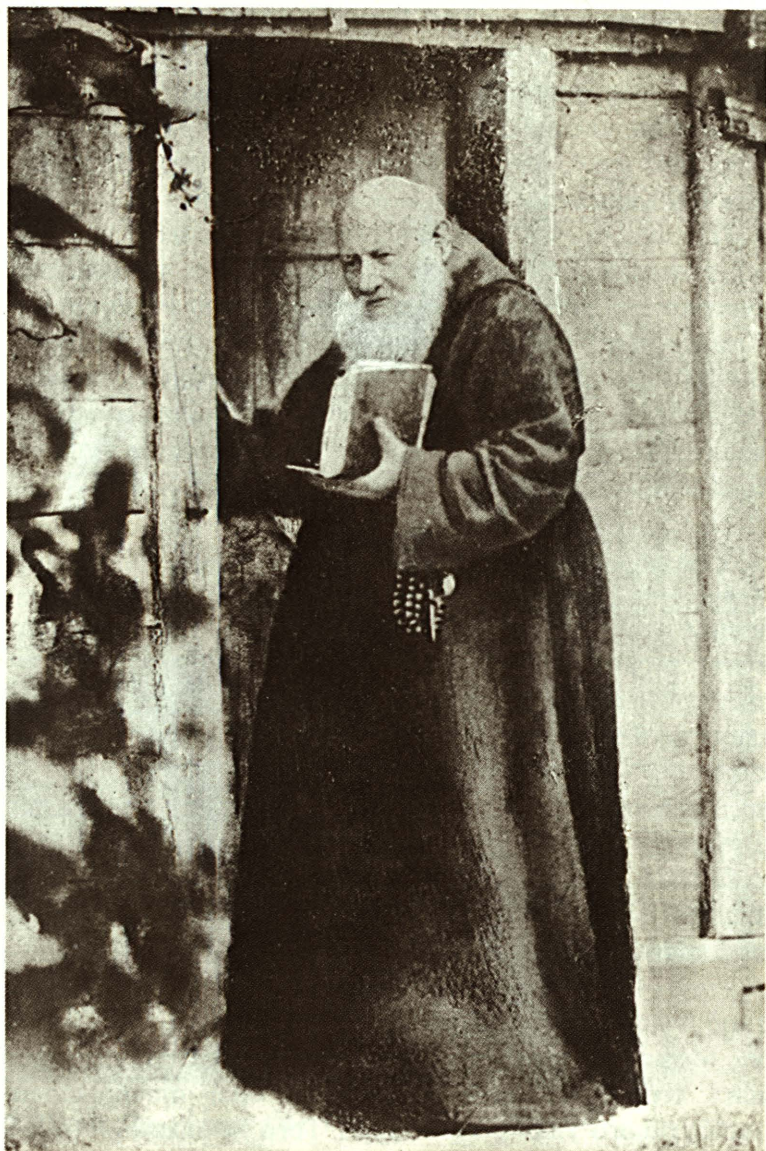
свята Успення Пресвятої Богородиці.

Мати Вацлава робила дві речі, необхідні у таких випадках: гаряче молилась про звільнення сина і робила все, щоб це звільнення прискіпити. Аж надійшов березневий день 1847 року, коли в одну з неділей Великого посту Вацлав Козьмінський покинув мури Цитаделі.

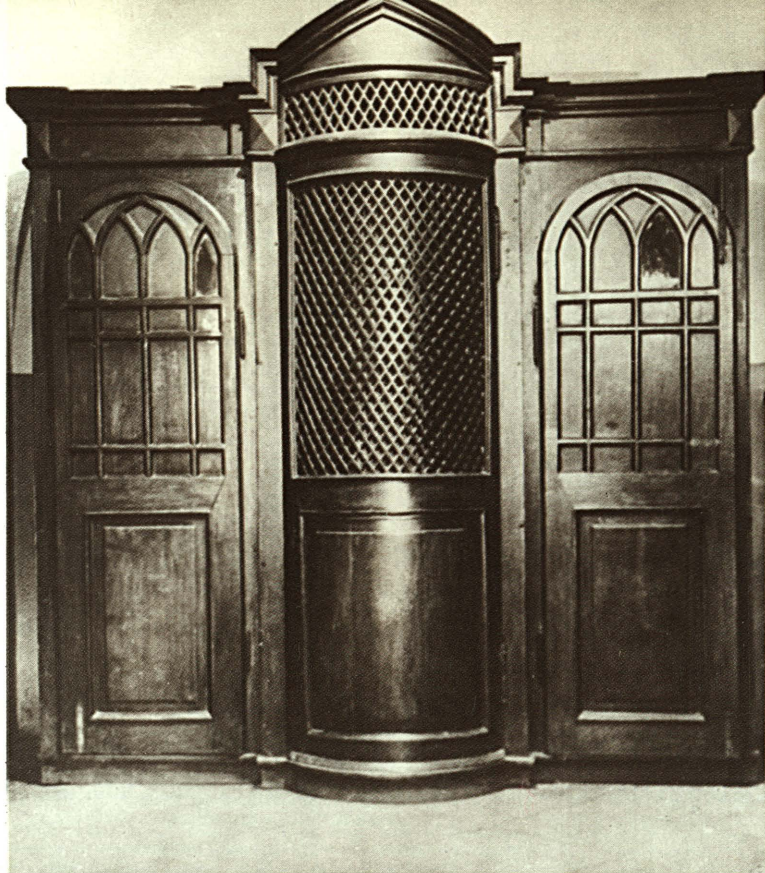
Природним наслідком перелому, пережитого у тюрмі, було те, що декілька тижнів пізніше Вацлав відбуває генеральну сповідь у влоцлавському костелі Реформатів. Сповідь відбулася в неділю Доброго Пастиря. Ще одну овечку Ісус взяв на свої рамена. І велика радість сповнила серця обох Матерів: і Небесної, заступництво якої виявилось таким успішним, і земної, якої любов здобула ще одну перемогу.

А далше все йде звичайною дорогою: Вацлав продовжує навчання у Варшаві. Зворотним моментом на життєвій дорозі Вацлава стає його знайомство з отцем Прокопом Лешинським, капуцином, знаним провідником душ і популярним автором релігійних творів. До цього священика Вацлав приходить з ціллю відправити ювілейну сповідь, бо саме в тому році нововибраний папа Пій IX оголосив надзвичайний папський ювілей. Мабуть під час цієї сповіді Вацлав відкрив у собі монаше покликання. Думка про це проростала в ньому поволі, аж вкінці закорінилась міцно у його свідомості. Ще того самого року Вацлав постановляє вступити до чину Братів Менших Капуцинів. І як це нераз буває — мати дуже болоче це пережила. І не дивлячись на те, що належала до людей глибоко релігійних, спершу не погодилась на рішення сина. Може надіялась на його допомогу у вихованні молодших дітей? А може мала якісь інші плани щодо майбутнього улюбленого сина? Того не знаємо.

Але сам Вацлав не покидав свого задуму і постанови. І восьмого грудня 1848 року застукав до воріт Капуцинсь-

О. Гонорат біля «пустельні»

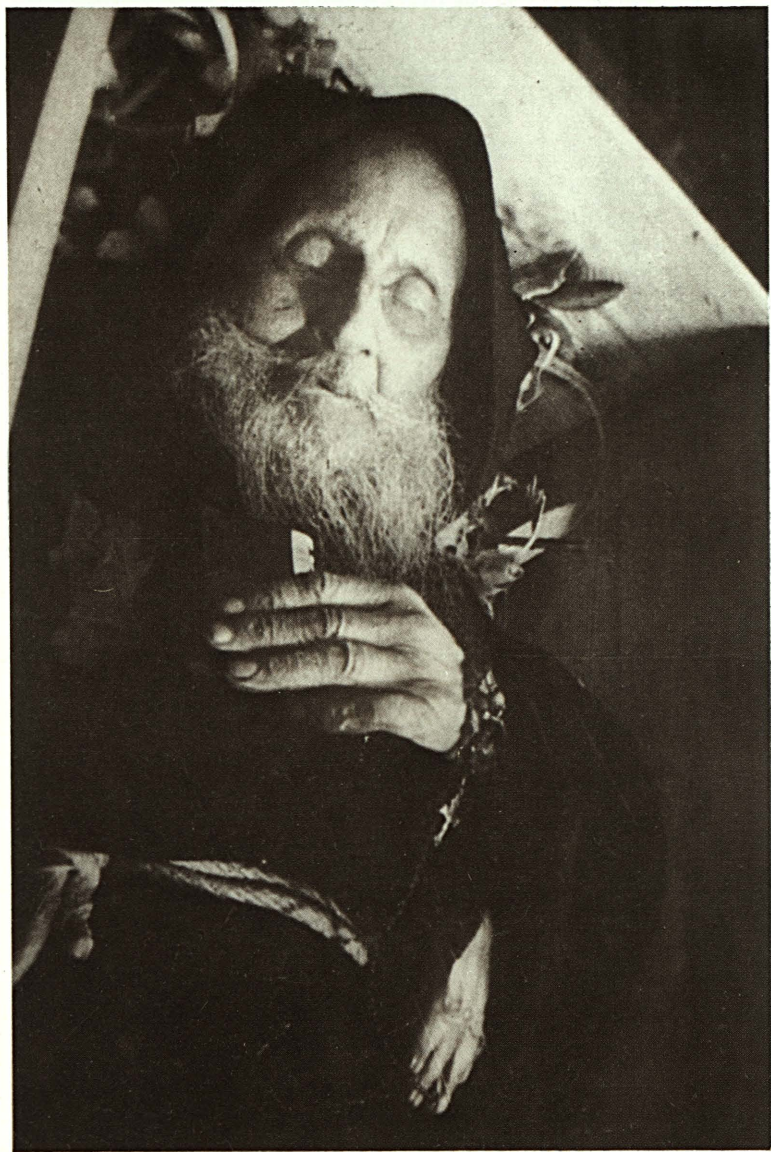

Сповідальниця о. Гонората в Новому Місті

кого монастиря на вулиці Медовій у Варшаві.

За ним залишилась школа, товариші, родина. Треба було забути про дитячі мрії й юнацькі плани відносно майбутнього, зовсім іншого, ніж те, на яке він так несподівано рішився. Тільки Господь знав усі його думки, змагання і внутрішню боротьбу. А Бог був з ним.

Але ні від чого в житті не буває так важко відійти, як від доброї родини, яка є найпевнішою опорою в житті. І ще, коли ця родина є немов глибоко закорінене дерево. Дерево з Підляшшя.

О. Гонорат у труні

ФРАНЦІСКАНСЬКЕ ПОКЛИКАННЯ

На початку дев'ятнадцятого століття оживилось зацікавлення спадщиною св. Франціска з Асізі. На це явище склалось багато причин. Однією з них могло бути те, що величні кличі: воля, рівність, братерство, взяті з Євангелія, які привласнили собі політичні діячі, залишились, по суті, тільки на прапорах. Дуже маленька часточка їхнього змісту проникла у звичайне людське життя і дійсність. А навпаки, на простих людей звалились додаткові турботи, зв'язані з війнами і несправедливими діями можновладців.

Ще раз виявилось, що мета не освячує засобів. На щастя, саме тоді світ пригадав собі спадщину сина Петра Бернардоне. І при її допомозі почались пошуки нових способів, які послужили б здійснюванню Євангельського післанництва.

Вацлав Козьмінський був в особливому положенні, тому що вся його юність немов би зрослась із францісканською духовністю. Так було в Білій Підляській, де з раннього дитинства міг придивлятися до синів св. Франціска, які жили і працювали при костелі Пречистої Діви Ангельської, який тепер присвячений св. Антонієві. Це саме повторилось у Влоцлавку, де Вацлав зіткнувся з Чинном Реформатів. І, вкінці, у Варшаві зустрічається з Чинном Братів Менших Капуцинів — однією з віток, яких так ба-

гато виросло з лона Франціскової Родини.

То ж Вацлавові не була чужа постать Сіроми з Асізі. Не виключене теж, що він у літературі та різних дослідженнях часто зустрічав сліди присутності св. Франціска в історії людських думок і починань. І коли врешті треба було самому вибирати ту чи іншу дорогу, його вибір падає на умбрійську стежину, якою ходили Браття Менші Капуцини.

Це досить дивне, бо цей Чин тільки починав тоді розвиватись у Польщі. Він повстав на початку XVI століття, а у Польщі появився за часів короля Яна III Собеського. Період закорінення на новому ґрунті тривав довго і проходив досить хворобливо, бо зрештою, і Польській Речі Посполитій не бракувало тоді недомагань, що й привело до поділів.

Францісканські реформатори у капуцинських рясах поклали собі за мету заново і, по можливості, вірно прочитати Євангеліє і щиро прямувати до введення його зразків у життя. Цього очікувало від них суспільство і такі були задуми людей, тому що все, що правдиве і згідне з моральними засадами, здається близьким кожній людині. Що ж тоді говорити про людину з такою вражливою психікою, як Вацлав Козьмінський? Його волю випробував уже вогонь досвідчень, а розумові його не бракувало відваги, щоб рішитись на те, за що промовляли глибокі мотиви. Тим більше, що капуцинський Чин відносно швидко перемиг недомагання періоду перещеплення і глибоко закорінився у польському ґрунті; задомовився в народі; зрісся з його минулим і сучасним та став його супутником у мандрівці в майбутнє. А часи тоді не були легкі; це були роки заколотів і неволі.

Францісканські брати зрозуміли, що успіх їхніх планів, їхньої місії залежить від того, чи вони зуміють бути у всьому разом з переслідуваними; ув'язненими; з тими,

Вівтар св. Фелікса в костелі Братів Мениших Капуцинів у Варшаві, повністю спалений під час Варшавського Повстання

яких виганяли і які терпіли всякі біди та гоніння. І саме такий шлях вони вибрали. Ворота їхніх монастирів були відчинені на кожний стукіт народного горя. Їхні кухні були порятунком для голодних. Самі вони відвідували хворих; піднімали на душі пригноблених; приходили в тюремні камери з Ісусом, з його надією і прощенням. А молитвою зміцнювали свою душу і тіло. Костели їхні були завжди відчинені; монахи були постійно готові до послуг при вівтарі, у сповідальниці, на амвоні, щоб віддати людям якнайбільше з багатой Євангельської спадщини, бо згідно з радою свого Патрона — Сіроми з Асизі небагато залишали для себе.

Вацлав критично приглядався до монашого життя, бо ж так багато пережив ще зовсім молодим! Напевно думав про славу Божу, пам'ятав про те, що треба за всяку ціну стреміти до святості, але також, як рідко хто, відчував потребу свою народу, биття його серця. І його охоплювало полум'я боротьби за волю, він був готовий «терпіти за мільйони».

Але у тих часах незвичайно важко було вибрати той чи інший шлях. Вибір Вацлава впав на дорогу віри, він пішов нею і прибув до капуцинського монастиря в Любартові, де тоді розміщався новіціят. З Варшави йшов піхотою і 18 грудня 1848 р. переступив поріг монастиря. І з того моменту все в його житті набрало прискорення. Вже 21 грудня відбулись облечини в чернечу рясу. Одержує теж нове ім'я — Гонорат, тому що наступного дня у літургичному календарі припадає свято цього Святого.

Швидко пролетів рік першої проби новика, під час якого Вацлав — Гонорат придивлявся до капуцинської братії, а Чин вивчав його. Як же інакше все це виглядало знутри! Треба було зробити багато поправок у попередніх уявленнях про чернече життя. Та й не могло бути інакше, бо чернече покликання не є чимсь незмінним, є

життям і в життєвих випробуваннях знаходить свій вимір. Крім того новіціят дав Гоноратові можливість глибшого розуміння Правил св. Франціска; терпеливого відкриття дії Св. Духа в історії капуцинського Чину, кругом себе і в собі.

Мрією Козьмінського було чернече життя, як таке; не брав до уваги різниці, яка впливає із Тайни Священства. Його бажання було чисте — хотів віддати Богові все, посвятитись Йому повністю, без решти. А це найважливіше для чернечого покликання. Бо чи ж може бути щось миліше для Бога, ніж повне, беззастережне довір'я у Його Провидіння, підтверджене беззастережним підданням себе Його Волі?! Такі були думки і таке розуміння чернечого покликання у юного новика Гонората. Тому, коли ігумен сказав йому, щоб готувався до філософсько-теологічних студій, він спокійно згодився, бо ж така була Божа Воля!

Тимчасові чернечі обіти Гонорат склав у рік після початку новіціяту в Люблині, куди перенісся у зв'язку з тим, що там був центр навчання Польської капуцинської провінції. Там теж 18 грудня 1850 р. склав вічні обіти. У наступному році бачимо брата Гонората у Варшаві, де студіює теологію по програмі духовної семінарії під керівництвом викладачів — ченців, яких звали лекторами.

Весною 1852 р. приймає піддияконські і дияконські свячення, що вже було пов'язане з виконуванням певних душпастирських обов'язків. І тоді саме наступає у житті брата Гонората важлива подія — його перша проповідь, виголошена у Варшаві 20 травня 1852 року в присутності матері і родини.

Проповідь випала добре і брати, родина та інші учасники травневого богослужіння поздоровляють його. І, мабуть, це признание слухачів не було обумовлене тільки ввічливістю, зрозумілою в таких моментах. Успіх пропо-

Скульптура Непорочної Діви Марії, посвячена бл. Гоноратом у Рожанці (тепер знаходиться в Адамполі біля Варшави)

віді мав об'єктивну підставу, про що достатньо свідчить дальша діяльність бр. Козьмінського.

Гонорат, вступаючи до монастиря, мав вже за собою роки навчання в Художньому інституті. У зв'язку з цим настоятелі монастиря доручають йому викладання деяких предметів для своїх семінарійних друзів. Після одержання дияконату, але ще перед Тайною Священства, у вересні 1852 р. одержує офіційальне призначення на лектора, тобто викладача в Капуцинському Теологічному Інституті у Варшаві. А незабаром до цього ще приєднається призначення на провінціального секретаря усього Чину. Праці прибуває, але Гонорат не жаліє і не щадить себе, немов передчуваючи, що йому залишалось заледве декілька років чернечої діяльності у відносно свободних умовах.

Тайну Священства бр. Гонорат одержує 27 грудня 1852 року. До вищеперелічених обов'язків додаються ще нові завдання: Виголошування проповідей, сповідь, відправлення св. Літургії та інших богослужінь, відвідування хворих, в'язнів. За деякий час о. Гонорат стане ще й ігуменом у варшавському монастирі і братиме участь у генеральному управлінні Чином.

Охоти до праці о. Гоноратові ніколи не бракувало, але організм почав здавати, вкінці ослаб і піддався хворобі. Треба було відпочити і начальство висилає ревного монаха на село, до родин Лубенських і Замоївських. Саме в їхніх добрах, розположених на Підляшші, в місцевостях Коліно і Рожанка о. Гонорат лікує свої легені. З цього його побуту збереглася досі мила пам'ятка, а саме постать Непорочної Диви Марії, яку виконав варшавський скульптор Костянтин Гегль. Вона спершу стояла на широкому майдані в Рожанці, а після першої світової війни її перенесли до парку в Адамполі коло Влодави. І саме цю постать Причистої Диви урочисто посвятив о. Гонорат на свято Стрітіння 1858 року.

Не дивлячись на велике навантаження різними обов'язками, Блаженний о. Гонорат намагається докладно заховувати призначений чернечим Уставом порядок дня. Він переконаний, що в добрій організації праці міститься тайна багатьох успіхів. Постійно пам'ятаючи про це, о. Гонорат має завжди час на спільну молитву, на розважання, Євхаристію і духовне читання. До всіх цих джерел він завжди радо поспішав, бо відходив від них скріпленим на душі і на тілі. Він не хотів бути скупарем супроти доброго Господа, від якого одержав стільки ласк. Тому не дивився тільки на чернечий Устав, а часто ще й сам щось додавав Ісусові, часто молячись перед Найсвятішими Тайнами, не забуваючи про Вервицю. Та й різні покутничі практики не були для нього чужі.

АПОСТОЛЬСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

В системі управління Конгресовим Королівством початок другої половини ХІХ сторіччя приніс спершу ніби деякі зміни на краще, але по декількох місяцях вагань усе перейшло не те, що у більш суворі методи правління, але перемінилось у жорстоке переслідування усього, що польське і католицьке. Але заки до цього дійшло о. Гонорат з великим запалом займався душпастирською діяльністю. Мав такі два мотиви: по-перше, постійно почував себе ніби неофітом, для якого ревність є чимсь звичайним, по-друге — потреба на душпастирську працю була тоді величезна. Як звичайно, дуже важливою була справа катехізації. Про вчителів релігії допоминались директори багатьох дівочих шкіл. О. Гонорат навчає релігії у школах, де вчилися дівчата, де виховувались матері, жінки і дочки майбутніх повстанців. Працює в дитячих при-тулках, навчаючи і діточок і виховательок.

Духовні потреби — це була одна сторона медалі, з другої — проглядали матеріяльні справи. Населення Конгресового Королівства, виснажене контрибуціями, було в дуже важкому побутовому положенні: було дуже багато сиріт, самотніх вдів — це були живі свідки Листопадового Повстання. Багато родин не могло забезпечити належного утримання і виховання своїм дітям. Перед о. Гоноратом відкривається нове поле до праці. Але він розумів, що це завдання не для однієї людини. Козьмінський нав'язує тоді тісну співпрацю з Варшавським

Костел Братів Менших Капуцинів у Закрочимі

Доброчинним Товариством. Коли помирає один з визначних діячів цього товариства — Станіслав Яхович, о. Гонорат хоронить його і виголошує на його могилі проповідь про громадську діяльність і про громадських діячів, для яких турбота про ближнього повинна виростати з глибокої віри й у вірі черпати силу.

Дивлячись з перспективи часу, здається, що цю проповідь о. Гонорат звертав передовсім до себе, тому що з того часу вже назавжди суспільно-громадські справи стали йому близькими. Вивчення і пізнання цих проблем і глибоке закорінення в них буде плідно допомагати йому на протязі усього життя і особливою допомогою стане при організуванні нових монаших громад, коли бр. Гонорат зуміє тривало пов'язати з собою надприродні мотиви з суспільними передумовами. Це вплине теж на значно ширшу проблему, якою йому довелося займатись, а саме на проблему душпастирювання жінок взагалі.

Треба відмітити, що наполеонівські війни, а потім Листопадове Повстання і численні менші визвольні зриви осиротили багато родин. Тягар відповідальності за домашнє вогнище спочивав не так на плечах, як у серцях жінок. Вони залишились на сторожі польської землі чи точніше перелогу; польського народного побуту і католицької віри! На помічників їм треба було ще довгі літа чекати, а про заступників не було й мови. Цим жінкам не могло бракувати ні віри, ні відваги. Це не означає, що вони не переживали моментів знеохоти і слабості. І тому треба було їм допомогти!

Не всі душпастирі усвідомлювали цю ситуацію. Але капуцин о. Веньямин Шиманський звернув увагу на долю вдів, матерів, сестер і дочок — жертв боротьби за віру і волю. І саме він, у певній мірі, започатковує це нетипове на ті часи душпастирювання — душпастирство жінок. Його слідами пішов о. Гонорат. А для Польщі тоді того

роду діяльність була необхідна, як дощ спраглий землі. Ця праця жінок була зв'язана з храмами, бо за інші приміщення, відносно свободні, дуже важко було в тому часі. Але одночасно вона не обмежувалась до участі в релігійних відправах, хоч духовно була з ними пов'язана.

Особливі завдання стали перед релігійними згромадженнями, доступними для світських людей. Бо саме вони давали духовну і психічну опору таким самотнім на щодень жінкам; полегшували їхнє духовне формування, вели до поглиблення релігійного життя і впливали на свідоміше включання жінок — польок у громадські обов'язки.

Настав тоді золотий вік францісканського терціарства, тобто Третього Чину, який тепер зветься францісканським Чиним Світських. Цей рух зародився у світських колах під впливом Сіроми з Асізі і став для світських осіб спробою взяти на себе більшу відповідальність за справи віри і моральності. Але не тільки це було суттю діяльності членів Третього Чину. Вони намагались повніше включатись у подвижницьку місію Церкви, розширювати межі апостольської діяльності. І саме в такому дусі о. Гонорат виховував світських послідовників св. Франціска. У своїх листах, проповідях і конференціях він підкреслював відповідальність усіх світських католиків за успіх спасенної місії Христа і Церкви.

Правдиво християнський спосіб життя є найкращою формою евангелізації, а саме ця форма була доступна і можлива завжди і при всіх обставинах. Таким чином Ісус міг би діставатись до всіх, для кого священник був недоступний; а св. Письмо в людських вчинках мандрувало б «під стріхи». Франціскова спадщина знову виявилась придатною й успішною. Його відкритість на Бога і вражливість на людину, які переживав у дусі скромності, безкорисливості і радості виявились знову цінностями, з якими кожен з нас повинен рахуватися.

Костел і монастир Братів Менших Капуцинів у Закрочимі

Терціарським справам о. Гонорат посвятив багато часу і турбот. І в листах своїх він пам'ятав про ці справи, особливо тоді, коли одержав призначення на крайового голову Третього Чину і після 1859 року, коли дістав від протоігумена капуцинів незвичайні уповноваження по відношенні до цієї францісканської родини. У пізнішому часі поважною підставою для терціарських справ о. Гонората стане конституція папи Льва XIII — «*Misericors Dei Filius* (1883) та інші документи Церкви.

Наука Церкви й особистий досвід створять міцний фундамент для глибокого почитання Пречистої Діви, тобто для марійського культу о. Гонората. Наука Церкви виявилась у рішенні папи Пія IX проголосити догму про Непорочне Зачаття Пречистої Діви Марії (булла «*Ineffabilis Deus*» з 8.XII.1854 р.) і в численних виступах папи

Монастир Сестер Кларисок — Капуцинок у Прасниші

Матірний дім Сестер Серцянок у Новому Місті

Льва XIII, який дуже причинився до поширення звичаю молитви на чотках — вервиці (енцикліка «*Adjutricem populi*» з 5.IX.1895 р.). Крім того і сама Пречиста Діва об'являється в Люрді, в Ла Салетте і в Гітжвальді та передає свої послання світові.

Все це мало великий вплив на розвиток марійської духовності о. Гонората, підстави якої він виніс ще з батьківського дому. В діточих роках він їздив часто на прощу до Пречистої Діви Ліснянської; Богородиці приписував своє звільнення з Цитаделі; Їй завдячував поворот до здоров'я.

О. Гонорат був в особливому положенні. Він міг розвивати свій марійський культ, спираючись на дві традиції: францісканську і польську. Перша, яка зрослась з Порціюнкулою, вчила любові і милосердя; друга — зміцнювала віру і витривалість; а разом взяті творили зразок зрілого й успішного марійського культу. Саме такого марійського культу треба було полякам; але до нього ве-ла далека дорога, і не завжди сприяло йому те, що діялось по храмах, де часто панувало ще звичайне святенництво — девоція. Отже стає ясным, чому Блаженний так дуже підкреслював потребу на правду глибокого почитання Пречистої Діви.

У Пречистій Діві бр. Гонорат бачив нашу Співвідкупительку і Посередницю у посиланні ласк. Він уважав, що завдяки Їй можемо легше і швидше наблизитись до Ісуса, з'єднатись з Ним, сповняючи чесно, або хоч в міру гідно, своє життєве покликання. О. Гонората не треба було переконувати про значення марійських богослужінь і відправ для повного християнського розвитку людини. Він особливо радив брати участь у травневих відправах (маївках), які тільки почали були розповсюджуватись у Королівстві, до речі саме завдяки капуцинській ініціативі. Але виняткову роллю приписував о. Гонорат молитві на чот-

ках — вервиці, особливо збірній молитві у Вервичних Гуртках. Він мав на це багато причин; у першу чергу добре розумів духовно інтегруючий вплив Живих Троянд; крім того знав теж, який глибокий релігійний зміст має молитва на вервиці і як полегшує розуміння євангельського послання і перенесення його у практику. Крім того та молитва боронила людину перед самотністю, визволяла з егоїзму, в різних його видах; зближувала людей і з'єднувала. А в тому часі це мало виняткове значення.

Подібну роль у впливі на духа польського народу о. Гонорат приписував Чудотворній іконі на Ясній Горі. Йому зовсім не ходило про привласнювання католицизму для усього, що польське; і польського духа для католицизму. Вже саме його походження із Підляшшя не сприяло таким його поглядам. Справа торкалася чогось значно важнішого; того, що для народу, позбавленого державності, має величезне значення, а саме, щоб не дійшло до духовного і морального розкладу самосвідомості життя у спільноті. А ніхто не міг краще зміцнювати і підтримувати, що самосвідомість, як Мати, яка ведучи людей до Бога, зміцнює взаємозв'язки між паломниками, які від віків прямують до тієї самої мети.

О. Гонорат уважно слідкує за всім, що торкається функціонування святині на Ясній Горі. Дуже болючо переживає удари, які так глибоко ослабили Ясну Гору. Закликає цілий народ, щоб не зневірювався, але далі постійно йшов на прощу до цієї своєї Матері. О. Гонорат пропонує встановити свято Ясногірської Мадонни і складає літургічні тексти до служебника і часослова.

У житті о. Гонората Пречиста Діва відіграла особливу роль. Від неї він перейняв уміння відчитувати ознаки часу, а це мало основне значення для всієї дальшої його діяльності. Якщо б не цей його дар, то не відомо, чи сьогодні ми тишились би із оголошення о. Гонората Бла-

Монастир Братів Менших Капуцинів у Новому Місті

Гробівець о. Гонората в бічній каплиці костела у Новому Місті, де тлінні останки перебували від 1975 року до 1988

женним і чи варто було б звертатись до його спадщини.

Францісканський аспект і марійське бачення спасіння світу були постійно присутні й у його проповідницькій діяльності. Він рано почав голосити Слово Боже, і ця його діяльність не обмежувалась тільки варшавським костелом. Вірний капуцинським традиціям, о. Гонорат бере участь у парохіальних місіях у Парчеві та у Стердині на території Підляшшя. У цю ж підляську дієцезію він вибереться ще раз на запрошення колишнього протоігумена капуцинів, о. Венямина Шиманського, який став Підляським єпископом. Там у 1859 р. у катедрі він виголошує проповідь з нагоди перенесення мощів св. Віктора. Наступного року (1860) бачимо о. Гонората в Люблині, де проповідує Слово Боже з нагоди посвячення каплиці Непорочної Діви Марії, яку добудували до костела капуцинів.

Проповіді о. Гонората були прості, з виразною внутрішньою структурою. Визначались глибокою біблійною і теологічною аргументацією. Як проповідник, він часто використовував сучасну йому літературу і часто пропонував якісь практичні застосування; він же ж був із францісканської школи. Але, коли сьогодні читаємо проповіді о. Гонората, то вони видаються занадто довгі. Та в часах, коли ще не було телебачення, може люди були більш терпеливі і сприйнятливі.

Кінець проповідницької діяльності Козьмінського спричинило скасування законів, яке провела царська влада як репресії за Січневе Повстання. Варшавський монастир капуцинів тоді зліквідували, а монахів викинули. І так о. Гонорат в 1864 р. опинився в Закрочимі, а потім від 1892 р. перебував у Новому Місті. Але проповідей виголошувати йому не можна було. Може це було й краще, тому що вимучена земля і змордовані серця домагались чогось іншого. А коли не можна проголошувати цілої правди, краще — мовчати!

Зате до кінця свого життя о. Гонорат служитиме людям у сповідальниці. Ця послуга важка і непомітна для оточення. Крім того іноді невдячна; в цьому переконався Блаженний, а драма Феліції Козловської — це загальновідоме підтвердження того. Але о. Гоноратові не могло бракувати ні терпеливості, ні розторопності, не кажучи вже про посвяту.

Перші його роки після висвячення, заповнені зовнішньою діяльністю, з адмініструванням Чину включно, не сприяли розвиткові сповідницького хисту. Але, не дивлячись на це, ще у Варшаві можна було зустріти о. Гонората, відданого «керівництву душ». Іноді здавалося, що він надто твердий і суворий; мабуть, все-таки в нього було щось із цих рис, — але завжди він старався зрозуміти того, хто сповідався і ввести його в клімат Божого Милосердя. Але, при тому не оминав рішучих осудів і конкретних порад. Мав у собі щось особливого, якусь іскру Божу, тому що кількість осіб, які хотіли в нього спо-

Приготування на смерть політичного в'язня

відатися, постійно зростала. А вістка про цього бородатого сповідника ширилася все далі і далі.

Ще під час варшавського періоду свого життя о. Гонорат пережив багато болючих хвилин саме через сповідь. Це було зв'язане з послугами по відношенні до засуджених на смерть. Бо саме до капуцинів належала духовна опіка над засудженими і над усіма в'язнями. І так о. Гонорат сповідав на смерть свого співбрата по Чину, капеляна одного з повстанчих загонів — о. Агрипіна Конарського, засудженого на смерть царським урядом і повішеного у Варшаві на узбіччі Цитаделі 12 червня 1863 року. Смерть цього священика не могла не зворушити сумління народу, бо відомо було всім, що о. Агрипін з повною свідомістю жертвував своє життя на вівтарі Батьківщини.

Наступного року також перед Цитаделею о. Гонорат разом з чотирма іншими капуцинами був присутній на езекуції п'яти членів Народного Уряду, на чолі з Ро-муальдом Траугуттом. Був ранок 5 серпня 1864 року, о. Гонорат приготавляв на смерть молоденького Яна Єзьоранського, який мав тільки 21 років і залишав таку ж молоденьку дружину і двоє малих діток. Такі переживання не проходять без впливу на психіку, і саме вони спрямовують волю Блаженного до щораз ревношої праці для Батьківщини.

А поки що о. Гонората перенесли до Закрочима, де з людської точки зору, поле його діяльності повинно було скоротитись; але так не сталося. Тисячі людей приходили спочатку у Закрочим, а потім до Нового Міста у пошуках сповідника, повного ласки Св. Духа. І те, що не вдалось царській владі, яка хотіла ізолювати о. Гонората, здійснилось у сповідальниці, яка зробила з нього справжнього в'язня Божого Милосердя і людських слабостей.

Ще не так давно о. Володислав Потоцький, який помер у Гоньондзу в 1983 р., і був останнім священиком Тираспольсько-Саратовської дієцезії, з подивом згадував, як його батько вибирався до о. Гонората до сповіді у Нове Місто. А це ж була не дрібниця — 300 км. тільки в одну сторону, а при тодішніх засобах транспорту це говорить само за себе.

У сповідальниці о. Гонорат робив те, що повинен робити католицький священик: терпеливо вислухував людські біди, піднімав на душі, заохочував до витривання в доброму, одним словом — ділився з людьми вірою і любов'ю. І робив ще щось: вишукував осіб, назначених особливим даром ласки, щоб їх провадити до глибшого з'єднання з Ісусом, до жертвеннішої служби людям. У майбутньому вони стануть співзасновниками численних монаших згромаджень, але починали своє подвижництво в дуже звичайний спосіб, не задовольнялися поверховними відповідями на питання, які вперто ставило життя, — життя людей у Конгресовому Королівстві.

Далеко лежить Варшава, Закрочим чи Нове Місто від Падуї чи Сан Джованні Ротондо. І часи не ті самі, і суспільно-релігійні умови не ті. Але дух подібний. Спершу був о. Гонорат; потім післанництво фіолетового епітрахіля перейняв св. Леопольд Мандич і стигматик Отець Піо. З'єднало їх одне: заглиблення у Боже Милосердя в душі капуцинського францісканізму; а тривожним дзвінком для них стали клопоти людей із їхнім існуванням.

БАТЬКІВЩИНА — ДАР І ЗАВДАННЯ

Любов до Батьківщини о. Гонорат виніс з батьківського дому. Напевно цю любов ще зміцнила смерть двох його братів, які полягли в Листопадовому Повстанні. А його особисті переживання у Цитаделі — тій Хресній Дорозі поляків, тим більше не могли не поглибити і закріпити цієї любові. Дуже боляче переносив фізичне знищення співвітчизників, бо ж супроводив на смерть багатьох засуджених; та поступову ліквідацію Чину; після 1863 р. із 119 монахів — 62 були репресовані, 2-ох засуджено на смерть, інших заслано у Сибір, багато рятувались втечею за границю.

Помста російської влади над Чином, який не хотів покинути рідного народу у боротьбі, була безоглядна. Решту монахів розміщено спершу у трьох монастирях, потім у двох, і вкінці залишився вже тільки один. Ці монастирі, по суті, були замінені у тюрми, тому що знаходились під постійним наглядом жандармів, і монахам не тільки не можна було покидати їх, але й заборонено проводити яку — небудь зовнішню душпастирську діяльність. Не можна було виголошувати проповідей і приймати новиків. Це була дуже хитра ізоляція ченців від решти народу так, щоб уряд не витрачав коштів на утримання їх у карних закладах. Але одне ця хитрість проочила (що трапляється і сьогодні) можливість впливу душпастирів через

Іван Павло II у варшавському костелі Братів Менших Капуцинів при саркофазі з серцем Яна III Собеського (17. VI. 1983).

сповідальницю. Ця можливість перекидає мости між справами людськими і Божими; між справами сумління одиниць і справами збірної совісті народу. А тоді це була справа величезної ваги. Так як Крашевський, Ожешкова і Сенкевич намагались своїми творами будити народну совість, так о. Гонорат намагався у сповідальниці навчити побожних людей, щоб не замикались у вежах із слонової кості своєї досконалості, але щоб до власного освячення відносились як до загальнонародного завдання.

Нові згромадження, ініціатором створення яких був о. Гонорат, отримували від нього конкретні суспільні завдання.

Він не був членом жодної конспіративної самостійницької організації, але своєрідною власною «Конспірацією» формував велику кількість громадянсько свідомих сердець, яких у Польщі у ту добу повстань так дуже було потрібно. І це було щось більше, ніж запрограмована організаційна праця; то була боротьба за те, щоб народ зрозумів оте незаперечне правило, що незалежність може вибороти тільки те покоління, в якому максимально зникає егоїзм, а зростає жертвенність і готовність самовіддано служити Батьківщині.

Тоді як Жеромський роз'ястрував народні рани, «щоб не заклепилися рубцями підлості», коли Сенкевич вказував на постаті, видобуті з минулого, які захоплювали своєю зразковістю; коли Ожешкова, проголошуючи «хвалу переможеним», перша сформулювала ту правду, що найкращим засобом рятування народних справ є рятування моральних засад, — о. Гонорат своєю «нашіптуваною» у сповідальниці конспірацією повертав цим засадам місце у людських сумліннях.

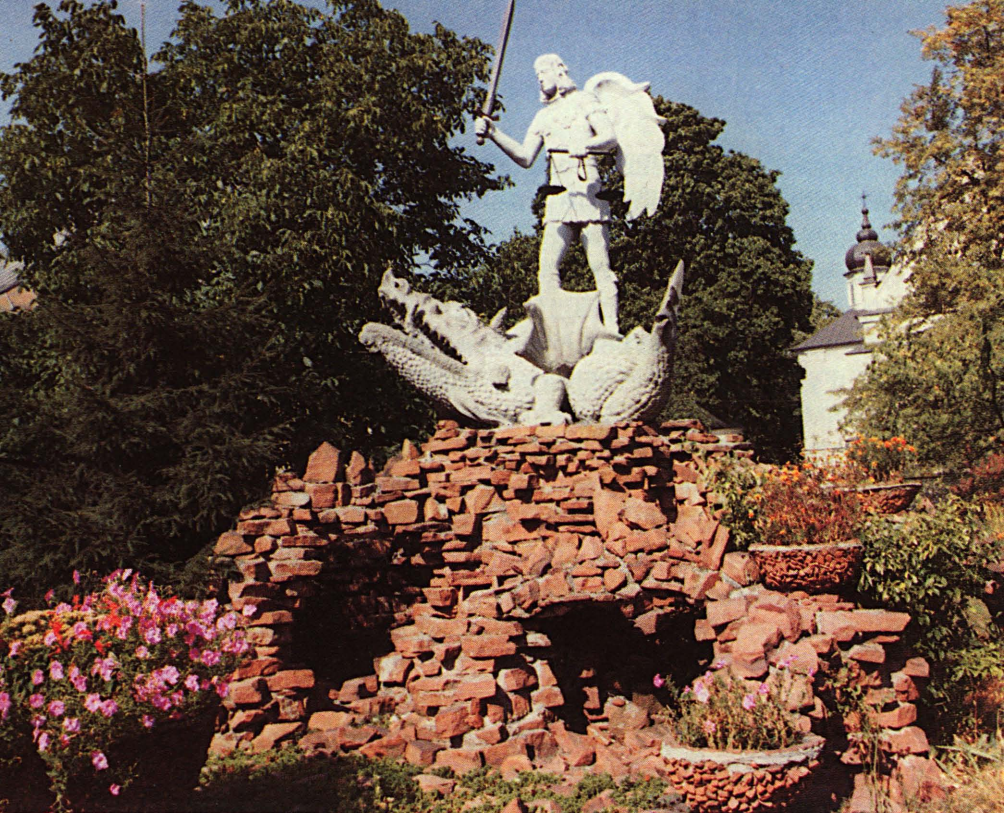
І ще одне дуже важливе: людські сумління він робив дуже вражливими на суспільні питання. Тому, що в епоху бурхливого розвитку промисловості, коли одні швид-

ко збагачувались, а інші попадали у щораз більшу убогість і не могли нічим оборонитись від нужди — суспільні проблеми очікували на швидку і реальну розв'язку. У своїй суспільній діяльності о. Гонорат сердечно співпрацює з визначними громадськими діячами тих літ; але виняткове значення матиме його знайомство і дружба з Людвиком Гурським, аристократом, який тілом і душею був відданий Церкві і суспільним потребам рідного народу. Ця співпраця сягала часів перед Січевим Повстанням і вже тоді була дуже плідна; о. Гонорат згодився тоді на відкриття першого дому Сестер Феліціанок поза Варшавою, а саме в Церанові на Підляшші в маєтку Гурського. На відкритті цього дому о. Гонорат був особисто, посвятив будинок монахинь, захоронку для дітей і притулок для хворих.

На зацікавлення і втягнення у громадські справи великий вплив мала наука Церкви й особливо листи папи Льва XIII, якого енцикліка «*Rerum novarum*» не могла не залишити сліду в житті того, хто так уважно прислухався до кожного слова наступників св. Петра.

О. Гонорат був особливо чутливий на суспільні проблеми, тому не диво, що у справі Ізидора Вислоуха, яка тоді була дуже голосна і збуджувала суспільні емоції, він зайняв становище відрубне від більшості і на правду великодушне.

І. Вислоух розпочав монаше життя в 1893 р. спершу у згромадженні Братів Слуг Марії, яке zorganizував о. Гонорат. Потім перейшов до капуцинського Чину, але в 1908 р. він не тільки виступив з монастиря, але і порвав усі зв'язки з Церквою. Це була не банальна особистість. Вислоух належав до тих гарячих постатей, яких багато появилось в Європі пі кінець минулого сторіччя і які мріяли про те, що сьогодні після II Ватиканського Собору голосить Церква, а саме що повинен бути розірваний зв'язок,

Герб Білої Підляської з видом на костел св. Анни

який зв'язує Церкву з монашими престолами; що факт нужди одних католиків і багатства інших — це несправедливість, яку треба усунути. Різні були судьби носіїв цих виразно євангельських поглядів. Одні з них забували навіть, що не годиться боротись за євангельські цілі неєвангельськими способами. Деякі зовсім відходили від Церкви, до них власне належав І. Вислоух, знаний також як о. Антоній Шех. Але його суспільна праця знаходила підтримку зі сторони таких церковних особистостей, як архиеп. Едвард Ропп, архиеп. Йосиф Теодорович, архиеп. Юрій

Матулевич і єп. Мар'ян Фульман. О. Гонорат попав у винятково важке положення, він надіявся, що Вислоух, повний запалу, ревності й енергії, перейме по ньому духовне керівництво над згромадженнями, а сталось зовсім інакше. Крім цього відхід Вислоуха спричинив те, що ожилилась діяльність усіх тих, які ще раніше неприхильно ставились до діяльності о. Гонората. Але він залишився спокійним і ніколи не виявив ані тіні жалю супроти Антонія Шеха за те, що підвів його і наразив на стільки прикростей. Він розумів, що вина за те, що Антоній відійшов падає не тільки на нього.

Справа Вислоуха буде ще довго тягнутися; вона повернеться під час беатифікаційного процесу як закид проти того, щоб о. Гонората проголошувати святим. Але Церква, як це звичайно буває, виявилась понад цим усім, не дивлячись на слабкість багатьох своїх структур, і зуміла побачити справжню духовну велич о. Гонората. Доказом цього є акт від 16 жовтня 1988 р. Церква завжди розуміла, що загрозою для євангельського післанництва не є людська слабкість як така, але замкнутість у собі і втрата вражливості на правду і любов. І тому-то в отцю Гонораті, а не в його обвинувачах, добачає і доцінює ретельного співробітника в ділі будування нової цивілізації, а це цивілізації любови.

Блаженний противно, у всіх цих переживаннях не розгубився, але виявив себе дивно великодушним. І хоча ж так багато натерпівся, ніколи про це не говорить і не жаліється на це, навпаки — ніби намагається зрозуміти і виправдувати своїх супротивників. Далекий був завжди від будь-яких претенсій, а вже і не говорити про вимоги чи ненависть. Був доброзичливий кожному, хто потребував помічі, а до таких зараховував також своїх противників, для яких почувався братом і навіть слугою. Яке це важливе для наших часів, коли тероризм, суспільна агресія

і ненависть здобувають щораз то ширше поле впливу, коли людина дійсно менше і менше щось значить!

Отець Гонорат виявив себе вповні в одному і другому: — в тихій і в невтомній підготовці людей жертвних для Польщі, і рівно ж у сміливій обороні жертвовного спільника, який, на жаль, розгубився. Це може притрапитися. Блаженний мав глибоке розуміння тої правди, що батьківщина не лиш дар, але й обов'язок, який нерідко треба опечатати терпінням. Не дочекався свободи Польщі, хоч так багато для цього трудився. А все інше є надбанням, — аж до наших днів.

НОВІ ЧЕРНЕЧІ ЗГРОМАДЖЕННЯ

Поділи першої Речі Посполитої мали великий вплив на зміну відношення її громадян до релігійних справ. Такий же вплив мали наполеонівські війни і повстання. І тому нелегко визначити, у якому напрямі пішли ці зміни; дуже часто це залежало і від індивідуальних рішень. Одне, що можна певно сказати, що у важких для народу ситуаціях релігійні практики набирають немовби особливої сили; не завжди так можна сказати про сферу моральності, тому що ця ділянка характерна певною незалежністю від зовнішніх умов. Але фактом є, що під кінець XVIII ст. і в першій половині XIX ст. багато змінилось у релігійних справах, а ще більше у ситуації Церкви як інституції. А це торкалось також, а може навіть передусім, положення Чинів.

Тоді вже можна було говорити про кризу монашого життя. На створення цієї кризи мали вплив відгуки французької революції і щораз швидший процес дєсакралізації суспільного життя. Монаші Чини мусили робити перегляд своїх існуючих структур, щоб виробити нові форми діяльності та існування. Капуцинський Чин був у тому щасливому положенні, що у тих важких часах мав настоятелів, які зрозуміли цю проблему і зуміли успішно переорієнтувати способи переказування францісканського свідчення.

Але цей Чин не обмежився тільки до власного загумінку. О. Веньямин Шиманський, о. Прокіп Лещинський, а потім о. Гонорат займались організуванням монашого життя, використовуючи інші засоби ніж досі. Все почалось досить звичайно, підставою стає справа примирення і любові. Перша — в'яжеться з Тайною Сповіді — Тайною Примирення; друга — з харитативною діяльністю. І одна і друга справа були необхідні для духа народу, втомленого численними випробуваннями.

Для о. Гонората зрозуміння цих справ було рівнозначне з початком дії, особливо тому, що зовнішні можливості були дуже непевні, а час втікав невблаганно. Сповідальниця давала досконалу можливість розпізнавання людських обдаровань і ласк, тим більше, що в капуцинському костелі не бракувало ні сповідників, ні тих, що сповідались. У тому часі багато залежало від жінок. Вони тоді складали значну більшість населення у Королівстві, тому що дуже багато чоловіків переплатило участь у повстанських боях життям, тюрмою, засланням, еміграцією.

Жінки включались у релігійну і суспільну діяльність з усею посвятою, характерною їхній вдачі; організували і вели сирітські захисти, притулки для старців і навіть невеликі лікарні. До таких відважних і ревних жінок належала Софія Трушковська, спершу зв'язана з Конференцією св. Вінкентія, в від травня 1855 р. — член Третього Чину св. Франціска. Вже в тому часі вона опікується громадкою бездомних дітей і веде захоронку на Мостовій вулиці. Духовним керівником її був о. Гонорат. Одержавши його згоду, вона складає приватні обіти перед іконою Пречистої Діви з Ясної Гори у свято Введення в храм, 21 листопада 1855 р.

Через тісну співпрацю з о. Гоноратом особливо близьким для неї стає капуцинський костел. Туди вона приво-

людьми. З канонічної точки зору ця монаша громада оперлась на третьому правилі св. Франціска, а Устав для неї опрацював о. Гонорат. І так повставали всі інші згромадження, які з'явилися з натхнення Блаженного. А дух Сіроми з Асізі допомагав їм у стремлінні до особистої досконалості, у голошенні слави Божої, і у службі всім тим, що у потребі.

Феліціанське згромадження розвивалось винятково швидко. І це доказує, яка велика була потреба на таку саме форму монашого життя у Королівстві. Внутрі цього згромадження за деякий час зародиться контемпляційне відгалуження, початки якого зв'язані з святкуванням дня св. Франціска у 1860 р. Коли ж у 1864 р. знесено Чин Феліціанок, це не охопило контемпляційно-клаузурової частини згромадження. Сестри з цієї групи перенесуться спершу в Ловіч до сестер Бернардинок, також клаузурових, а потім у 1871 р. одержать монастир з Прасниші і переїдуть туди, створюючи самостійний монаший дім під назвою сестер Капуцинок.

Сестри Феліціанки після еміграції з Королівства розвивали свій Чин на землях Галичини й особливо у Сполучених Штатах. Із згромадженням св. Фелікса з Канталіче зв'язана поява наступного клаузурового Чину. У зв'язку із знесенням Чину Феліціанок у Королівстві дві монахині, с. Людвіка Моравська і с. Анунціата Лада, виїхали до Франції, там відбули новіціят у сестер Францісканок від Святих Тайн; звідтам повернулись на терен австрійського забору і дали початок двом самостійним монастирям у Львові і в Кентах. Вони знані до сьогодні не тільки в Польщі під назвою Сестер Кларисок Вічної Адорації.

Монахині тих трьох жіночих згромаджень носили монаший одяг. Четвертим згромадженням, яке носило рясу були Сестри Серафітки, які повстали як Чин у 1881 р.

у Закрочимі. Тому що в Королівстві у тому часі вони не могли розвиватися, то спочатку розвивали свою діяльність виключно на землях австрійського забору, опікуючись убогими, хворими і старими людьми.

На жаль 1864 рік поклав край дотеперішнім планам о. Гонората. Знесення монастирів у Королівстві стало болючим фактом. Його супроводили різні прояви насильства і загальна атмосфера терору, який застосовувала царська влада, щоб залякати і знеохотити громадських діячів. На щастя, це не відносилось до о. Гонората, бо його діяльність опиралась передусім на вірі, а цього фундаменту ніщо не могло зрушити.

І тоді Блаженний починає вводити у життя ідею за-конспірованих, укритих Чинів, члени яких не носили монашої одежі і були змушені дещо по-іншому організувати своє життя і свою спільноту. Теологічною передпоилкою для них став приклад Христа і Пречистої Діви Марії, а їхнє укрите життя в Назареті стало зразком і заохотою. У тих часах не були ще знані світські виховні інституції і тому о. Гонорат своєю ініціативою приготував групи для їх пізнішого виникнення.

Перше згромадження, що вело укрите життя виникло в Закрочимі 2 лютого 1874 р. Це були Посланиці Цариці Серця Христового. Більшість членів — це були вчительки. І це вирішально вплинуло на визначення мети згромадження, якою стала виховна праця, головною серед занедбаної молоді. Це згромадження вже по другій світовій війні перетворилось у світську організацію.

Чотири роки пізніше, 7 жовтня виникло згромадження Слугинь Непорочної Діви Марії, цілком якого була праця серед дівчат на селі, між якими було багато кандидаток, які прагнули посвятити своє життя Богові. Це згромадження дуже швидко розвинулось і поширилось, виконуючи різноманітні завдання у сільських регіонах:

організування домів опіки, ведення шкіл, швейних підприємств, ткацьких верстатів, християнських безалкогольних господ, а навіть магазинів, в яких не ошукувано покупців.

Від 1858 року у Варшаві існував «Притулок» — дім, у якому опікувались бездомними і опущеними людьми. У цьому «Притулку» працювало багато жінок, які забажали дещо ширше розвинути харитативно-громадську діяльність і тому в 1882 році повстає згромадження Сестер Францісканок для тих, що Терплять. Вони займались доглядом хворих у лікарнях та у приватних домах, не забуваючи одночасно про послуги милосердя для кожної нещасної людини.

Переслідування Церкви привело до такого стану, що навіть такі прості справи, як життя і приготування літургійних риз було майже неможливо розв'язати звичайним способом. І тому 12 листопада 1882 року у Закрочимі виникає нова монаша родина — Сестри Вестіарки Ісусові. Вони повинні були забезпечувати у необхідні богослужбові ризи храми, особливо убогі; вести школи вишивання, приготувляти малих дітей до першого Святого Причастя; турбуватись про розвиток Евхаристійного культу і пропагувати відправляння адорації Найсвятіших Тайн. Як бачимо о. Гонорат дуже збагатив духовний аспект цього нового згромадження.

Але о. Гонорат був винятково вразливий на всяку моральну нужду, бо це прикмета кожного доброго сповідника. Він здавав собі справу, на яку моральну небезпеку були наражені прості дівчата, які наймалися служницями до багатих родин. Вони, звичайно, були вбогі і не мали жодної конкретної опори у власній родині. Саме для них 8 грудня 1884 р. Блаженний дає початок згромадженню Сестер Слугинь Ісуса, до якого спершу вступають служниці, які у заховуванні євангельських рад знаходили і свої власні цілі, а одночасно були в стані, іноді досить

головно вчительок, а для них ціла царська імперія стояла відкрита, бо потреби були величезні, як і на землях давньої Речі Посполитої, так і в далекому Сибірі і навіть у Манджурії.

10 грудня 1887 року засноване згромадження Сестер Найсвятішого Імені Ісус. Колискою цього Чину теж стає Закрочим. Ціллю згромадження є освячування праці і вишукування її для тих, хто хотів би працювати, але не знаходив місця. Чин цей намагався забезпечувати більш людські умови праці, але це не було легко у часах, коли майже всюди наступила дегуманізація праці.

Особливо морально небезпечною була праця на фабриках, де середовище, в яким перебували робітники, було далеко від християнського розуміння людського співжиття. Для Церкви Христової кінця XIX ст. одним з найважливіших питань була Євангелізація робітничого класу. Блаженний Гонорат і цьому завданню виходить назустріч, і під час святкування дня св. Франціска в 1888 р. започатковує спільноту Малих Сестер Непорочного Серця Марії (Фабричних). Їхнім завданням була праця над духовним відродженням робітничої верстви, а осередками праці — фабрики, де вони були зайняті як робітниці.

Того ж року в день Введення у храм Пресвятої Богородиці (21.XI.) повстає Чин Сестер, що винагороджували Найсвятішому Обличчю (Обличанки). Його ціллю було винагороджувати Ісусові за людські гріхи, поширювати почитання Найсвятішого Обличчя і виконання різноманітних завдань у релігійно занедбаних середовищах.

У день Опіки Матері Божої 10 листопада 1889 року в Закрочимі створюється згромадження Помічниць Душам у Чистилищі. О. Гонорат занадто добре знав таємниці людського сумління, щоб міг забути про тих, яким гріхи перешкоджають увійти до Царства Небесного. Завданням цих сестер було пригадувати живим про довготривалі на-

Інтер'єр костела Братів Мениших Капуцинів у Влодаві — Орхувку

слідки гріха, які йдуть за людиною аж у позагробне життя. Сестри Помічниці допомагали душам у чистилищі покутними практиками, молитвою і ділами милосердя: опікою над хворими, убогими, турботою про бездомних. До цього треба ще додати жертву життя у найбільшому убозстві.

Проблемою, яка турбувала багатьох, було явище деморалізації дівчат у містах і місточках. Апостольську працю у цих середовищах беруть на себе Сестри із згромадження Дочок Непорочної Діви Марії (Непорочниці), яке виникло у Закрочимі 21 листопада 1891 року. Вони дбали про відповідну опіку над дівчатами, які морально впали, і в християнському дусі допомагали їм поміняти суспільне середовище, даючи приклад Євангельского життя і проводячи з ними катехизацію.

В останніх роках, т.зн. в кінці другої половини ХХ віку, часто чуємо слова признання на адресу клубів католицької інтелігенції. А початки цього були дуже скромні. О. Гонорат був глибоко переконаний, що роль ітелігенції у суспільному житті буде зростати і тому складаючи Устав для згромадження Сестер Утішительок Найсвятішого Серця Христового (Утішительки); яке повстало у Новому Місті над Пилицею дня 19 березня 1894 року, доручає їм працю серед шкільної молоді та... інтелігенції. Засобами для них мало бути ведення читалень, бібліотек і організування різноманітних зустрічей на теми релігійні, суспільні і зв'язані з культурою. А це ж немов прототиби клубів.

У Новому Місті дня 21 листопада 1895 р. виникло згромадження Слугинь Матері Доброго Пастиря (Пастирянки), завдання яких було дуже близьке до місії сестер Непорочниць, але з особливим акцентом опіки над занедбаними дітьми і дівчатами, що морально впали.

Чинотворча діяльність о. Гонората не обмежується

тільки до жіночих згромаджень, він дає початок і двом чоловічим монашим родинам. Перша — повстає у Закро-чимі дня 15 серпня 1880 року і znana під назвою Брати Слуги Непорочної Діви Марії (популярно Брати св. Йосифа). Їх післанництво мало конкретну ціль розбуджувати серед селян і ремісничих родин духа віри, закладати і вести різноманітні майстерні, приготувляти до життя убогих хлопців, навчаючи їх якогось ремесла чи спеціальності, — одним словом, — намагатися освячувати людську працю.

Друге чоловіче згромадження було засноване на свято Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії в 1893 р. у Новому Місті. Це був Чин Синів Матері Божої Терплячої (Долористи). Їхнім завданням була опіка над міською ремісничою і фабричною молоддю і турбота про опущених дітей. Ці два чоловічі згромадження внесли поважний вклад в організування професійно-технічного шкільництва у Королівстві й цілій Росії.

Згромадженням Долористів закінчується перелік і короткий опис монаших родин, створених з ініціативи і при допомозі Блаженного, які існують до сьогоднішнього дня. Однак не треба забувати, що в XIX ст. повстало їх значно більше. Але не всі з них витримали пробу часу, деякі попросту сповнили свою функцію і перестали існувати. До них вже не будемо повертатись. Але не можна не задуматись над питанням, яке природно виникає у нашій свідомості, чому о. Гонорат закладав так багато згромаджень? Прещінь в історії Чинів не зустрічаємо нічого подібного.

Відповідь — проста. Такий підхід диктували тогочасні зовнішні умовини. Там, де треба числитись з потребою конспірації, не можна розраховувати на масовість. Не можна було припускати, що увагу царської охоранки не звернуть на себе згромадження, які матимуть тисячі членів. А при такій кількості не можна вже оминати певних

зовнішніх структур. Малі групи легше оберігати перед розкриттям і, що найважливіше, вони — більше оперативні. До цього треба ще додати, що в ХІХ сторіччі появилось досить багато нових ділянок у людському житті, повстали нові середовища, нові обумовлення і не знані перед тим ситуації. Все це чекало на своїх місіонерів і апостолів, і все це намагався зрозуміти о. Гонорат. Саме тому він виходить назустріч очікуванню і потребам людей у стремлінні до щораз глибшої християнізації польського суспільства через освячування різних середовищ людського життя і праці.

Можна навіть додумуватись, що Блаженний згори знав, що не всі ці згромадження витримають пробу часу. Він числився з цим і не боявся того. Маючи у розпорядженні спершу сповідальницю, а потому приватну кореспонденцію, він не міг передбачити всіх небезпек і не міг встерегти перед ними усі монаші родини. Але до свого діла підходив передусім з глибокою вірою і довір'ям до Божого Провидіння.

Тим більше, що всі ці згромадження були оперті на третьому правилі св. Франціска з Асізі, дістаючи таким чином поважну духовну основу — багату францісканську спадщину, яка не завжди правильно і до кінця була відчитувана у польській релігійності. О. Гонорат радо користав з дотеперішнього досвіду Церкви, вмів критично оцінювати спроби, роблені в різних країнах, і не боявся перещеплювати на польський ґрунт того, що вважав за корисне.

Францісканська духовність — в оцінці Блаженного — нерозривно з'єднується з культом Пречистої Діви і тому всі новозасновані Чини були присвячені якійсь конкретній таємниці з життя Христа і Його Матері. Це було важне для о. Гонората, бо він хотів якнайдокладніше защепити ці нові гілочки у євангельське дерево. А це у свою чергу

має вже свій вплив на формування відповідної побожності і на розвиток певних традицій, так, щоб монахині чи монахи утотожнювалися з власними монашими родинами і ставали більш чіткими для оточення.

Ідеєю о. Гонората було організування нових Чинів. Резигнуючи з певних дотеперішніх зовнішніх структур, він надавав їм скритий характер. Але завжди це були Чини, чи монаші згромадження. Завдяки цим нововведенням він став немов попередником світських організацій. Він надавав монашим родинам із укритою формою життя тричленну структуру приналежності. Стержнем кожного Чину були особи «спільного життя», які жили разом, у малих громадах, використовуючи якусь вивіску: школи, підприємства або навіть магазину. Вони складали вічні обіти і були безпосередньо відповідальні за функціонування згромаджень. Другим кругом були особи «з'єднані», тобто члени, які перебували у своїх родинах, щороку відновлювали тимчасові обіти, точніше обітничі, збирались на спільні реколекції та інші духовні вправи. Саме вони найбільше впливали на динаміку апостольства у середовищах. Врешті третьою групою були члени «об'єднані», які звичайно, не складали чернечих обітів, залишались між світськими людьми. Хоч раз у рік вони повинні були відправити спільні реколекції і повинні були вести зразкове християнське життя.

Очевидно, що така організаційна структура згромаджень влегшувала їм можливість скритого існування. Але далеко важливішим було те, що саме така структура дуже динамізувала апостольський вплив у різних середовищах. Але, на жаль, внаслідок фальшивих доносів і дезінформації, Апостольська Столиця декретом від 7.IV.1908 р. виключила із гоноратських громад членів «з'єднаних» і «об'єднаних».

ЛЮДИНА У СПІЛЬНОТІ

Велике чинотворче діло о. Гонората затінує своєю важливістю все інше, що він робив. І в позитивному значенні кидає немовби тінь на його особу, а тим часом варто дещо затриматися, щоб приблизити Блаженного до нас, бо ж він як людина жив у певному часі і в певних обставинах.

Життя о. Гонората не творило якогось винятку і він, певно, навіть не бажав цього. А крім того це було неможливе з огляду на тодішні обставини. Нікого тоді, хто жив під владою царів, життя «не розпещувало». Але від моменту свого навернення у Цитаделі о. Гонорат знаходив у вірі міцну опору. Віра буде вести його по дорогах різних пошуків аж доведе до воріт капуцинського монастиря. Віра дала йому краще зрозуміти сенс монашого життя, вартість праці над самим собою, присутність Божої любові. Віра вела його по дорогах самовідречення, посвяти і співпраці з Божою волею. І тому Блаженний з таким довір'ям «віддався» монашому життю, не застановляючись надто над способами майбутньої апостольської праці. Хотів бути по-просту монахом, знаючи, що монаше життя як таке є найкращим видом апостольської діяльності, при умові, що випливає з глибокої віри.

Може будуть гагіографи, які намагатимуться представити монашу особистість о. Гонората у світлі т.зв. формальної обсерванції, тобто строгого виконувannya приписів і правил Уставу. Але це було б великим непорозумінням.

Закрите подвір'я монастиря Братів Менших Капуцинів у Любліні

Так, Блаженний додержував вірності монашим обітам і правилам, намагався докладно виконувати кожний припис і доручення, але не задля них самих і не був їхнім невільником. Прекрасним доказом цього є його братній діалог з генеральним візитатором, який відбувся вже у двадцятому столітті.

Вірність монашим приписам була для нього засобом освячення і апостольства, а також (і це може здаватись чимсь провокуючим) джерелом духовних заощаджень, які потім міг використати до різних діл. А таких резерв ніколи не було забагато, особливо для нього, який більшу частину свого життя мусив працювати у важких умовах. На протязі останніх 52 літ життя о. Гонорат був позбавлений повної особистої свободи і можливості користання з таких засобів, які навіть під царською владою були

В часі приватної аудієнції, дня 28.III.1988

доступні для декого. А все-таки ніколи не знеохочувався! Яка сильна мусила бути його віра! Він розумів теж добре, яке значення мають навіть убогі засоби у конкретному застосуванні. Свої духовні і психічні сили о. Гонорат звертав не на боротьбу для здобуття зовнішньої свободи, але на працю в таких умовах, в яких випадало йому жити. Ця внутрішньо незламна людина могла заскочити світ, тим більше, що він дуже успішно вмів протиставитись злу, стаючи дороговказом на дуже важкій дорозі, далекий від усякої ненависті, запальчивості чи знеохоти.

А трудношів йому не бракувало. Він був позбавлений звичайної і певної інформації, за кожним його контактом з оточенням пильно слідували; дуже часто не вистачало елементарних засобів до життя. І тому мав право піддаватись слабостям і резигнації. Але так не було. О. Гонорат був свідомий іноді власної невмілості, недосконалості і тому з тим більшим довіря'м приймав хрести у своєму житті. Це був для нього найпевніший знак вірності Христові. Він не міг відділяти Ісусового хреста від власних терпінь і не хотів цього робити. Терпіння теж приймав із спокоєм.

Таким терпінням було інтернування, тобто позбавлення нормальних міжлюдських зв'язків і можливості звичайного душпастирювання. Зрештою, це інтернування було, по-суті, виразом смерті виданим на Чин. Великі неприємності мав о. Гонорат у зв'язку з маріавітськими виступами. Болючі були для нього осуди, які походили з різних сторін, іноді з таких місць, звідки мав право надіятись підтримки і підтримки на душі, а тимчасом саме звідти походили найбільш несправедливі оскарження і підозріння.

Напевно, не легко було перемогти все це, але чи була інша можливість? Чи ж не повинен був пригадувати собі, чого вчить Ісусова Хресна Дорога? Не був сам. Дже-

Приватна каплиця Святішого Отця у Ватикані

релом його сили був Бог, допомогу знаходив і серед людей, бо ж не всі були проти нього. І саме тому зміг відкрити особливе значення правдивої єдності з Богом, а в Бозі з людьми. Відкривав цю спільноту на молитві, занурювався в неї під час Служби Божої, пригадував при читанні часослова, вона оживала в ньому посеред різних богослужень, і особливо в часі адорації Найсвятіших Тайн. Його життя ставало поступово молитвою, а молитва — життям! Допомагала йому в цьому Пречиста Діва і Сірома з Асізі.

У цій духовній спільноті було багато місця для людини. З цього місця користав і сам Блаженний, а своїм прикладом немовби заохочував усіх до співучасті. Про це

говорить уся його діяльність; читаємо про це в його писаннях; вистачить глянути на написані ним книжки, брошури, проповіді, масу сторін рукописів, а особливо на його духовний щоденник. О. Гонорат писав багато, бо на протязі більшої частини його життя — це було самотнім способом зовнішнього виливу. Друзі видрукували список його творів, який охоплює кількадесят позицій; тисячі сторінок ще залишились у рукописах. О. Гонорат не був великим стилістом, не розумівся надто на художній літературі; він напр. критично ставився до творчості Генрика Сенкевича, свого земляка і майже ровесника. Але Блаженному, коли він використовував слово писане, не ходило про літературну творчість. Слово у його житті відігравало службову роль: воно мало бути засобом поєднання, творення спільності з Богом і між людьми.

Цій же меті мали служити і творені ним монаші згромадження. Так було і з його власним покликанням, хоч іноді може здаватись, що чернече життя є якоюсь формою ізоляції, відірвання від людських справ. Але це зовсім не так. Все залежить від того, як ми дивимось на людську долю. У Євангельському аспекті чернече покликання зближує монаха до людей і людини, визволивши його від особистих пов'язань, які звичайно зв'язують і віддаляють людину й обмежують її зацікавлення і «любов» до конкретної особи з виключенням інших.

Блаженний Гонорат старався про створення Божого середовища. Він — фізично відокремлений, став близьким для всіх, а особливо для тих, які також прагнули причинитись до відродження людського суспільства. Завдяки цьому на переломі ХІХ і ХХ століття створилось це Божє середовище до якого належали: бл. Єжи Матулевич, бл. Альберт Хмельовський, бл. Йосиф Каліновський, Ангела Трушковська, Йосиф Пельчар, Анеля Салява, численні співфундаторки і співпрацівниці о. Гонората. До

Біля гробу бл. Гонората найкраще дозрівають нові покликання

Гарцерський збір у Серпелицях (1981)

цього середовища можна також зарахувати св. Максиміліана Кольбе і багатьох інших.

Це Боже середовище творив Капуцинський монастир, тисячі сестер і братів із гоноратських згромаджень, духовні дочки і сини Блаженного. І в цьому творенні Божого середовища о. Гонорат виявився пророком, тому що відчув, що найбільш грізною для майбутніх поколінь буде спроба позбавити їх надприродної і людської спадщини, спроба відірвання людини від спільноти, спроба позбавлення людини пам'яті. Бо осамітнена одиниця не зможе успішно ставити опору жодній загрозі, не зможе вільно реалізувати свого людського призначення.

Яке ж важне це відкриття чи, точніше, пригадання ролі Божого середовища, опертого на вірі і любові; відкриття, яке завдячуємо о. Козьмінському. Але о. Гонорат зробив ще щось більше. Він звернув нашу увагу на співвідповідальність за долю цього середовища. Бо інакше людина стане безборонною жертвою тотального поневолення і відчуження.

ПОСЛАННЯ О. ГОНОРАТА

О. Гонорат помер 16 грудня 1916 року. Тривала перша світова війна. Потім настав мир; знову почалась нова війна, і знову — мир. Історія має численні повторення, але завжди хоч трохи інші. Тому важко нам передбачити, у якому напрямі розвинеться майбутнє. І ми не певні того, в якій мірі це від нас залежить. Але, що від нас де-що залежить, про це ми впевнені. Про це нам говорить і духовна спадщина Блаженного, яка виявилась тривкою і назавжди вписаною в історію Церкви і в життя людини. Завданням кожного покоління є турбота про відкриття цього доробку, уважне прочитання послання о. Гонората і вміння використати його.

До такого підходу уповноважнює і заохочує нас беатифікація о. Гонората, яка відбулась у Римі 16 листопада 1988 р., в день народження Блаженного і в десяти роковини вибору папи Івана Павла II, який провів цей акт.

Підтвердженням правоти цього акту є відродження капучинського Чину у Польщі і розвиток гоноратських згромаджень. По-людськи беручи, все це не було таке очевидне. Російський окупант, засуджуючи Чини на загибелю, заповів, що монастир у Новому Місті стане незабаром могилою Братів Менших Капуцинів. Але до цього не дійшло. Була там Гетсеманія і Хресна Дорога, але не гріб. Від десятиліть не панує вже династія Романових; трагічно скінчили услужливі і фальшиві виконавці її волі.

А Нове Місто замінилось у дім новиків, звідки численні

ня, які діляться євангельським свідоцтвом з людьми усіх континентів. Вони вже існують, крім земель колишньої російської окупації, у Швеції, Німеччині, Англії, Австрії, Франції, Бельгії, Італії, Канаді, Сполучених Штатах, Бразилії, Намібії, Руанді, Кенії, Лівії й Австралії. Маючи такі великі зобов'язання і широкі простори для праці, всі вони не забувають про своє особливе завдання супроти Речі Посполитої і супроти земляків. Бо дуже важно, щоб євангельський порядок панував у власному домі.

З рідного дому так багато виноситься, його атмосфера супроводжує нас усюди і допомагає перемагати труднощі. Часто теж влегшує відкриття і розвиток Божого середовища у таких часах і в таких умовах, в яких приходить жити. Це таке очевидне у біографії о. Гонората, який до того додає ще щось більше. Він підповідає кількадесят років перед II Ватиканським Собором, яку роллю у Божих планах спасіння грають ознаки часу. Варто іноді потрудитись, щоб їх правдиво відчитати, і варто помучитись, щоб їх використати у житті.

Блаженний Гонорат робив це зовсім звичайним способом, не зневірювався, коли відчитування ознак часу супроводжувалось різними клопотами і нічого його не відстрашувало від користування ними. Так саме чинить завжди вмілий учитель і тверезий практик. А Господь, який знає наші думки, бажання і заміри не залишає на довше когось, хто йому довіряє. Про це довідався о. Гонорат від Ісуса і Пречистої Діви ще тоді, коли вони жили укрито в Назареті. До такого висновку по крутих стежках людської думки веде його св. Франціск. Це була та сама школа, але на щастя, учень виявився також досить пильним. І наполегливо вчився, як бути святим; і з упертістю практикував, як треба найкраще виконати власне завдання, власну місію. Аж вкінці з учня став символом; символом — для дуже багатьох; символом — винятково

Костел Братів Мениших Капуцинів у Серпелицях

чітким, промовистим і переконливим. Таким було його життя до смерті, таким залишився даліше. Служив і служить поєднанню. Став тим, що зближує, і єднає, і лучить навіть біля свого гробу. А нагод для цього є дуже багато, тому що наслідки первородного гріха може найбільше проявляються в тому, як легко люди зривають зв'язок з Богом і сваряться між собою. А з поєднанням — вже важче.

Тим краще розуміємо велич рішення, яке прийняли польські єпископи на чолі з кардиналом Степаном Вишинським, щоб напередодні Тисячоліття Хрищення Польщі звернутись до всіх католиків світу з проханням про духовну участь у складанні подяки. Така спільна участь не була б можлива без попереднього поєднання з усіми, навіть з тими, супроти яких могла б існувати якась об'єктивна підстава для різних претензій. Ця ініціатива дозрівала поволі і ще повільніше почала плодоносити. Два місяці перед Днем молитви про мир у Асізі (27.X.1986 р.), який мав проводитись з ініціативи Святішого Отця Івана Павла II, до Польщі прибула делегація німецьких єпископів і привезла відповідь на попередній заклик польських єпископів. У дорозі на Ясну Гору, 25 серпня 1986 р. дві ці делегації з Німеччини і з Польщі під керівництвом кардиналів: Йосифа Глемпа і Йосифа Гифнера задержались біля гробу о. Гонората в Новому Місті. Не могло бути інакше. Якже можна було думати про шире поєднання між народами, а одночасно не поклонитись тому, хто в таких важких часах так багато зробив для підтримування правдивої єдності і спільноти, в душі віри і любові? І саме це дуже промовисто підкреслив у своїй промові єпископ з Ессен, тепер вже кардинал Франц Генгсбах.

Того 1986 р. син Петра Бернардоне почувався певно дуже засоромленим, бо ж при його гробі зібралося кількадесят керівників найбільших релігій світу, щоб разом

Зустріч у Новому Місті біля гробу о. Гонората, 25.VIII.1986

молитись про мир, про взаємне зрозуміння і духа єдності. Серед них був теж присутній і сам папа, наступник Інокентія III, Гонорія IV, Вікарій Христа, Святіший Отець — Іван Павло II.

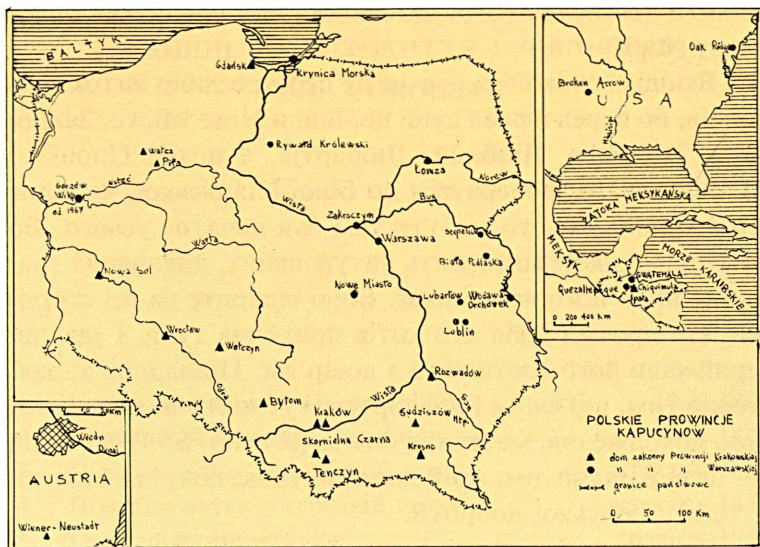
Але ще більше був заскочений син Степана Козьмінського, коли біля його гробу в Новому Місті зустрілись єпископи з Німеччини і Польщі. Може він застановлявся над тим, що могло бути причиною того? Може пригадував собі усі євхаристійні жертви, які приніс; розважання і молитви із часослова; години проведені на адорації; реколекції, на яких приймав постанови і сумлінно їх виконував; вервиці; Хресні Дороги (і дисципліни умертвлення).

Папа Іван Павло II оголошує декрет про героїчність чеснот о. Гонората (16.III.1987)

Згадував певно численні прикρόсті, труднощі і жертви; хвороби; в'язницю; обмеження волі на протязі півстоліття; наклепи зі сторони певних середовищ; неспокої спричинені маріавітами; несталість деяких пенітентів!; слабість власну і братів та сестер; оскарження, писані аж до Апостольської Столиці; а врешті: нещастя родинні, народні і людські! Так багато усього пережив!

1) Пенітент - той, що сповідається.

Польські Провінції Капуцинів у 1883 році (карта)

При нагоді зробив теж обрахунок совісті із виконання своїх завдань і праць. Був монахом і священником. Виконував обов'язки гвардіяна¹, провінціального секретаря і дефінітора², директора Третього Чину і генерального комісара капуцинського Чину. Заснував багато згромаджень, виголошував проповіді, сповідав тисячі людей, писав книжки і листи. Не було майже жодної людської справи, якою б не займався; старався все це робити в душі служіння людям. Але помимо усього важко було йому

1) Гвардіян - ігумен в Чині Братів Менших Капуцинів.

2) Дефінітор - член управи Чину.

знайти пояснення того, що діялось при його гробі в Новому Місті.

Вкінці заспокоївся, але це не перекреслило ниток споминів, бо перед очима душі пройшли Нове Місто, Закроchim, Варшава, Люблин, Любартів, а потім Плоцьк і Влоцлавек, аж повернувся до Білої Підляської, на рідне Підляшшя. Так, то мабуть там був початок усього. Бо ж Підляшшя не має навіть натуральних, докладних границь; ніщо його не замикає. Воно відкрите на всі сторони. На протязі віків хто хотів приходив туди, і завжди приймали його гостинно і з довір'ям. Підляшшя характерне тим, що єднає і пригортає; тут ніхто не питається про походження, маєток, а навіть релігію. Бо Підляшшя — це відкритий дім, який дає притулок, почуття безпеки і тепло людської доброти.

І аналізуючи все це, Блаженний Гонорат задумався врешті і над самою беатифікацією, яка його так вразила. Він, який давніше так досконало відчитував ознаки часу, тепер мав труднощі із зрозумінням цієї події. Не здавалось йому, щоб це було приводом до прославлення його самого; для нього це було б смішне. У Божих планах ця подія мала якийсь глибший сенс, вона зобов'язувала його до чогось, бо ж на Господній ниві є постійно так багато роботи. І вкінці о. Гонорат побачив у цьому волю Бога, який, як видно, надіється, що він буде дальше виконувати своє завдання на землі; у тому випадку вже як Блаженний. Буде, як добрий господар, що стає на порозі відкритого дому і запрошує до нього всіх, що проходять своє паломництво на землі, щоб далі ділитись з ними вірою, надією і любов'ю, щедро, радісно, по-францісканськи.

Важніші дати з життя і діяльності бл. Гонората

1. Народився в Білій Підляській 16.X.1829
2. Охрещений в костелі св. Анни 18.X.1829
3. Початок науки в народній школі вересень 1835
4. Початок науки в середній школі вересень 1837
5. Переїзд до Влоцлавка травень 1840
6. Початок науки у Плоцьку вересень 1840
7. Миропомазання (одержує ім'я Степан) 26.XII.1840
8. Одержує свідоцтво про закінчення гімназії 27.VI.1844
9. Початок науки у Варшаві в Художньому інституті вересень 1844
10. Смерть батька — Степана Козьмінського 2.IX.1845
11. Ув'язнення Вацлава у Варшавській Цитаделі 23.IV.1846
12. Внутрішня переміна Вацлава 15.VIII.1846
13. Звільнення з тюрми 21.III.1847
14. Вступає до Чину Капуцинів 8.XII.1848
15. Початок новіціату в Любартові 21.XII.1848
16. Перші монаші обіти 21.XII.1849
17. Студії семінаріїні в Люблині 1849
18. Урочисті вічні обіти в Люблині 18.XII.1850
19. Продовження семінарійних студій у Варшаві 1851
20. Висвячений на священика у варшавському костелі св. Хреста 27.XII.1852
21. Заснування згромадження Сестер Феліціанок 21.XI.1855
22. Лікування і відпочинок в Коліні і Рожанці 1857

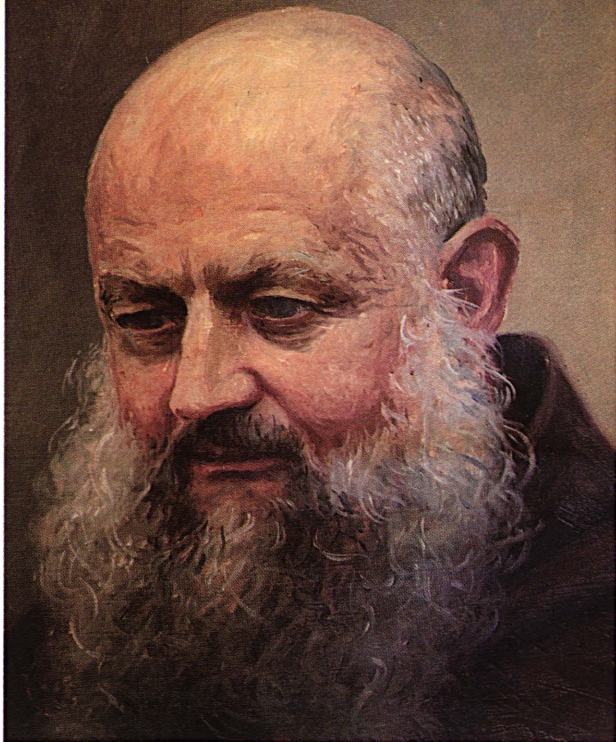
23. Одержує надзвичайні права у справах Третього Чину 30.I.1859
24. Вибір на провінціального дефінітора 18.VIII.1859
25. Номінація на гвардіана у Варшаві 17.IX.1860
26. Виникнення Сестер Капуцинок 4.X.1860
27. Присутність при карі смерті о. Агрипіна Конарського 12.VI.1863
28. Присутність при карі смерті членів Народного Уряду 5.VIII.1864
29. Знесення монастиря у Варшаві, перенесення у Закрочим 28/29.XI.1864
30. Знесення згромадження Сестер Феліціанок 17.XII.1864
31. Виникає чин Сестер Післанниць Найсв. Серця Христового 2.II.1874
32. Виникає згромадження Сестер Слугинь 7.X.1878
33. Виникає згромадження Сестер Серафіток 8.IV.1881
34. Виникає згромадження Францісканок для тих, що Терплять 26.IV.1882
35. Виникає згромадження Сестер Вестіарок 12.XI.1882
36. Виникає згромадження Братів св. Йосифа 15.VIII.1883
37. Виникає згромадження Сестер Слугинь Ісуса 8.XII.1884
38. Виникає згромадження Сестер Серцянок 8.XII.1885
39. Смерть матері — Олександри Козьмінської у Кракові 18.VI.1886
40. Виникає згромадження Сестер Найсв. Імені Ісус 10.XII.1887
41. Виникає згромадження Сестер Фабричних 4.X.1888
42. Виникає згромадження Сестер Обличанок 21.XI.1888
43. Апостольська Столиця видає декрет для згромаджень укритого життя — «Ecclesia Catholica» 9.VIII.1889
44. Виникає згромадження Сестер Помічниць 10.XI.1889
45. Виникає згромадження Сестер Непорочниць 21.XI.1891
46. Знесення монастиря у Закрочимі. Перехід до Нового Міста над Пилицею 8.VI.1892

47. Виникає згромадження Братів Долористів 8.XII.1893
48. Виникає згромадження Сестер Потішительок 19.III.1894
49. Стає генеральним комісарем Братів Менших Капуцинів на землях Російської імперії 3.V.1895
50. Виникає згромадження Сестер Пастирянок 2.XI.1895
51. Опрацьовує літургічні і часословні тексти на святкування Матері Божої у Ченстохові 1903
52. Проголошує відозву у справі всенародної прощі на Ясній Горі 1906
53. Відкликаний для керівництва згромадженнями 23.IV.1908
54. Відрікається віри о. Антоній (Ізидор Вислоух-Шех) 28.VIII.1908
55. Бомбардування Нового Міста 27.X.1914
56. Смерть бл. Гонората в Новому Місті 16.XII.1916
57. Похорон 21.XII.1916
58. Уздоровлення сестри Йосифи Домініки Мурашевської (Фабрична) у Ченстохові через заступництво бл. Гонората 2.VII.1926
59. Початок беатифікаційного процесу 7.IV.1949
60. Конгрегація до Справ Святих затверджує твори бл. Гонората 5.IV.1974
61. Ексгумація тіла бл. Гонората і перенесення до нового гробівця в бічній каплиці костела 10.XII.1975
62. Декрет про героїчність чеснот бл. Гонората. Справу представляв Й.Ем. Кард. Андрій Дескур 16.III.1987
63. Останнє засідання кардиналів і єпископів, членів Конгрегації до Справ Святих у справі беатифікації. Справу представляв Й.Е. Єжи Аблевич 17.V.1988
64. Святіший Отець — Іван Павло II, у Римі проголошує о. Гонората Козьмінського, капущина — Блаженним 16.X.1988

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

1. Інтер'єр костела Братів Менших Капуцинів у Білій Підляській	6
2. Монастир Братів Менших Капуцинів у Білій Підляській	7
3. Народне мистецтво на Підляшші	10
4. Будинок гімназії ім. Й.І. Крашевського в Білій Підляській (давніше: Академії, а потім Повітової Школи)	11
5. Вежа з давнього замку Радивилів у Білій Підляській	11
6. Мучеництво уніятів у Пратуліні	14
7. Монастир Братів Менших Капуцинів, східного обряду у Любешові	15
8. Олександра Козьмінська	19
9. Вацлав Козьмінський	20
10. Рукопис бл. Гонората	21
11. О. Гонорат Козьмінський	23
12. О. Прокіп Лещинський і бл. Гонорат	24
13. О. Гонорат біля «пустельні»	26
14. Сповідальниця о. Гонората в Новому Місті	27
15. О. Гонорат у труні	28
16. Вівтар св. Фелікса в костелі Братів Менших Капуцинів у Варшаві, повністю спалений під час Варшавського Повстання	31
17. Скульптура Непорочної Діви Марії, посвячена бл. Гоноратом у Рожанці (тепер знаходиться в Адамполі біля Варшави)	34
18. Костел Братів Менших Капуцинів у Закрочимі	38
19. Костел і монастир Братів Менших Капуцинів у Закрочимі	41
20. Монастир Сестер Кларисок — Капуцинок у Прасниші	42
21. Матірний дім Сестер Серцянок у Новому Місті	42
22. Монастир Братів Менших Капуцинів у Новому Місті	45

23. Гробівець о. Гонората в бічній каплиці костела у Новому Місті, де тлінні останки перебували від 1975 року до 1988	45
24. Приготування на смерть політичного в'язня	47
25. Іван Павло II у варшавському костелі Братів Менших Капуцинів при саркофазі з серцем Яна III Собеського (17.VI.1983).	
26. Герб Білої Підляської з видом на костел св. Анни	54
27. З ватиканського архіву: духовні дари гоноратських згромаджень для папи Пія XI (А)	59
28. З ватканського архіву: духовні дари гоноратських згромаджень для папи Пія XI (Б)	63
29. Інтер'єр костела Братів Менших Капуцинів у Влодаві — Орхувку	65
30. Закрите подвір'я монастиря Братів Менших Капуцинів у Люблині	71
31. В часі приватної авдієнції, дня 28.III.1988	72
32. Приватна каплиця Святішого Отця у Ватикані	74
33. Біля гробу бл. Гонората найкраще дозрівають нові покликання	76
34. Гарцерський збір у Серпелицях (1981)	76
35. Капуцини в добі поділів Польщі (карта)	79
36. Костел Братів Менших Капуцинів у Серпелицях	81
37. Зустріч у Новому Місті біля гробу о. Гонората, 25.VIII.1986	83
38. Папа Іван Павло II оголошує декрет про героїчність чеснот о. Гонората (16.III.1987)	84
39. Польські Провінції Капуцинів у 1983 році (карта)	85

МОЛИТВА ПРО КАНОНІЗАЦІЮ

Господи Ісусе Христе, Ти що через своїх слуг щедро обдаровуєш добродійствами своїх вірних, зішли мені через Блаженного Гонората ласку..., про яку я з довір'ям і покорою прошу. А вірного і ревного Твого слугу обдаруй вінцем святих для примноження Твоєї слави і для користі людських душ. Амінь.

(Того, хто одержить ласку за допомогою бл. Гонората, просимо прислати повідомлення на адресу: Bracia Mniejsi Kapucyni, ul Kapucyńska 4, 00-245 Warszawa. Про відомості відносно паломників і богослужень при гробі Блаженного звертатись до монастиря братів Капуцинів у Новому Місті: Klasztor Braci Mniejszych Kapucynów, Plac Wolności 19, 26-420 Nowe Miasto n/Pilica, woj. Radom).

ЗМІСТ

1. Замість вступу	3
2. З історії Підляшшя	5
3. Родина і дім Козьмінських	17
4. Францісканське покликання	29
5. Апостольська діяльність	37
6. Батьківщина — дар і завдання	50
7. Нові монаші згромадження	57
8. Людина у спільноті	70
9. Послання о. Гонората	78
10. Важніші дати з життя і діяльності	87
11. Список ілюстрацій	91
12. Молитва про канонізацію	93

$\overline{xy}$

Dyd

